

Jaargang 25, nr. 2, Juni 2010

van wirs

Driemaandelijks tijdschrift van heemkundekring 'Amalia van Solms', Baarle-Hertog-Nassau

kaante

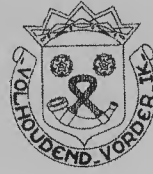
Colofon

Heemkundekring 'Amalia van Solms' houdt zich actief bezig met het erfgoed van onze gemeenten. Dit om de kennis ervan te vergroten, het waardevolle te behouden en te beschermen en de verzamelde gegevens voor iedereen beschikbaar te stellen. De kring verzamelt hiertoe informatie over velelei onderwerpen uit het heden en verleden van Baarle, Castelré, Ulicoten en Zondereigen.

Overname van artikelen of gedeelten ervan is toegestaan mits bronvermelding.

Losse nummers van Van Wirskaante zijn te verkrijgen voor € 2,50 per stuk.

Openingstijden van het Heemhuis, Kerkstraat 4, 2387 Baarle-Hertog:

- Elke woensdagavond van 19.30 tot 21.30 uur
- Elke eerste zondag van de maand van 10.30 tot 13.30 uur

Contact:

Voorzitter Ad Jacobs, Willem Alexanderstraat 56, 5111 AC Baarle-Nassau (013 5078258)

Vice-voorzitter Antoon van Tuijl, Oranjelaan 24, 5111 XK Baarle-Nassau (013-5078631)

Secretaris Sandra Verhoeven, Kapelstraat 20a, 5111 HK Baarle-Nassau (013 5078663)

Internet:

www.amaliavansolms.org

E-mail:

info@amaliavansolms.org

Bankrelaties:

- Rabobank
De Zuidelijke Baronie
rekening 10.38.94.969
- KBC Baarle-Hertog
rekening 733-3023880-32

Realisatie en druk:

Koninklijke Drukkerij Em. de Jong, Baarle-Nassau

Inhoud

88 Voorwoord

90 Een (straat)kei van een boek!

U kunt inschrijven voor het grote, prachtige boek waarin alle straten van Hertog, Nassau, Castelre, Ulicoten en Zondereigen worden beschreven en in beeld gebracht

95 Aan de praat mee..... (41) Fons Cornelissen

Het levensverhaal van de oud-burgemeester van Baarle-Hertog. Hij denkt nog dagelijks terug aan het einde van de Tweede Wereldoorlog als zijn moeder wordt gefusilleerd.

"Ik heb momenten gekend ook liever dood te zijn"

110 Ons heemblad al 25 jaar een begrip!

114 Lizette Gulickx-Verachtert: al jaren 'hoffotograaf' van Amalia

Lizette maakt al jaren lang prachtige foto's voor Amalia. Gauw kijken. Misschien staat u ook op een van de foto's

Redactie

André Moors

Piet van der Flaes

Antoon van Tuijl

Herman Janssen

Jaargang 25, nr. 2. Juni 2010

van wirs

Driemaandelijks tijdschrift van heemkundekring 'Amalia van Solms', Baarle-Hertog-Nassau

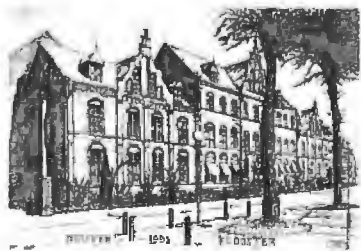
kaante

122 In memoriam

123 Nieuwe leden

124 Met een knipoog en een glimlach...

Ria Willekens en Jos Verhagen vertellen over hun ervaringen bij de zusters op kostschool

129 Van een nat pak en een pinegel die terug moest

131 Archeologiedagen scholen in Baarle geslaagd

135 Arme Amalia (68)

137 Een ongewone snipperdag

139 Archeologie in Zondereigen (11)

144 Merkwaardigheden (61)

147 Een vraag. Waar vind ik het antwoord?

149 De post in Baarle- Hertog tijdens de Eerste Wereldoorlog (2)

155 Rondleiding en presentatie MN 7

158 Het buitengebied van Baarle mag niet op slot

Amalia maakt zich samen met andere organisaties sterk voor het handhaven van zandwegen en paden in het buitengebied van Baarle

165 De wereld van het paard

171 Bijna 200 jaar hanenpoten gedigitaliseerd

173 Uit onze oude fotodoos

174 Activiteitenkalender t/m september 2010

Voorwoord

Op dinsdag 16 maart hebben wij onze 34e Algemene Ledenvergadering gehouden in het Cultureel Centrum van Baarle. Ongeveer zeventig leden waren aanwezig. Het bestuur legde verantwoording af over het gevoerde beleid en keek vooruit naar de activiteiten van dit jaar. Tevens namen wij afscheid van twee ervaren bestuursleden namelijk André Moors en Lia van Gils.

Financieel hebben wij een goed jaar achter de rug. De exploitatierekening vertoont een overschot. De kascommissie heeft de jaarrekening 2009 nagekeken. Namens de commissie verklaarde Ad de Leeuw dat de boekhouding keurig in orde was. De jaarrekening werd dan ook door onze leden met applaus goedgekeurd. Dit applaus was natuurlijk ook voor onze aftredende penningmeester Lia van Gils. Zij is 16 jaar penningmeester van onze vereniging geweest. Zij heeft deze taak altijd zeer nauwgezet

uitgevoerd en op voorbijge Algemene Ledenvergaderingen was altijd het eensluidende advies vanuit de vergadering: "ga zo door." Dit heeft zij dan ook vele jaren gedaan. Daar zijn wij haar zeer erkentelijk voor. Lia stelde zich niet herkiesbaar als bestuurslid en daar moeten wij als bestuur dan verder mee. Om haar verdiensten voor de vereniging te onderstrepen hadden wij bij Brabants Heem de zilveren draaginsigne aangevraagd. Deze onderscheiding werd haar uitgereikt door de vice-voorzitter van Brabants Heem,

de heer Harrie Boot. Voor Lia een echte verrassing maar wel een die ze dubbel en dik verdiend heeft. Ook hebben wij afscheid genomen van onze secretaris André Moors. Hij was een zéér gedreven en bewaarde secretaris en heeft zich op vele fronten ingezet voor Amalia. Zoals een goed secretaris betaamt heeft André zelf voor een opvolger gezorgd in de persoon van Sandra Verhoeven-de Jong. Onze nieuwe penningmeester is Johan Cornelissen. Deze twee opvolgers wensen wij alle succes toe.

Vice-voorzitter Harrie Boot van het Brabants Heem spelt bij Lia van Gils de zilveren draaginsigne op

Verder werd door Antoon van Tuijl de voortgang van het beleidsplan toegelicht. Uit zijn uiteenzetting bleek dat we keurig op koers liggen met het uitvoeren van het beleidsplan. Voor de volgende periode van vijf jaar gaat het bestuur een nieuw beleidsplan opstellen. Leden die mee willen werken aan het opstellen daarvan, zijn van harte welkom.

Herman Jansen lichtte het komende activiteitenprogramma toe en Jan Willekens overliep de stand van zaken binnen de werkgroepen van Amalia. Hij deed een oproep voor vrijwilligers om deel te nemen in de werkgroepen. Na afloop van de vergadering werd Lia van Gils door de aanwezigen gefeliciteerd met haar onderscheiding. Hierna volgde nog een gezellig samenzijn afgewisseld met een leuk optreden van tonproater Anton van Beek, die als campingboer van de Toendra, van alles had meegemaakt. Op deze plezante wijze kwam er een einde aan onze 34^e Algemene Ledenvergadering.

Ons periodiek 'Van Wirskaante' is in 2010 al 25 jaar het visitekaartje van onze vereniging. Een moment om bij stil te staan en even terug te blikken. Als we terugkijken, zien we dat het periodiek een zelfde ontwikkeling heeft meegemaakt als onze vereniging zelf. Wij zijn begonnen met een periodiekje van vier velletjes met een groene omslag. Daarom werd het in het bestuur het 'los velleke' genoemd. Tijdens onze eerste bezorgende moesten wij dit op veertig adressen bezorgen.

Op de dag van vandaag hebben wij ongeveer 860 bezorgadressen. Zo zie je dat ons periodiek een enorme ontwikkeling heeft doorgemaakt. Niet alleen wat betreft aantal maar

ook wat betreft inhoud. Van 8 pagina's naar gemiddeld 84 pagina's. Door de jaren heen is ons periodiek aangepast, gebaseerd op de groei van onze vereniging maar ook op basis van de aangeleverde kopij. Bovendien had de redactieraad kwaliteit hoog in het vaandel staan, zowel qua inhoud als vormgeving. Bij bijzondere gelegenheden zijn we ook extra Van Wirskaantes gaan maken. Dit hebben wij gedaan bij 1000 jaar Baarle, de geboorte van prinsesje Amalia, onze buitenlandse heemreizen en als laatste van het zendstation MN7.

Ook bij de vijftiengste jaargang komen we met een bijzondere uitgave. We wilden deze Van Wirskaante graag 'wat extra's geven'. Onze sponsor Joep de Jong van de Koninklijke Drukkerij Em. de Jong bood ons spontaan de mogelijkheid om deze editie volledig in kleur uit te brengen. Joep hiervoor onze hartelijke dank!

Op zaterdag 26 april heeft Amalia zich nog maar eens van haar beste kant laten zien. Op deze dag werd onze extra Van Wirskaante 'MN 7', het militaire radio luister- en

zendstation in Baarle-Hertog gepresenteerd. Door een buitengewone mooie samenwerking tussen de auteur Jacques Boone en ons bestuurslid Herman Jansen is dit tot stand gekomen. De auteur is er in geslaagd om een bijzonder stukje uit de wereldgeschiedenis helder te krijgen.

Weinig mensen weten dat Baarle-Hertog, door zijn unieke situering, onbezet bleef in de Eerste Wereldoorlog. Hiervan heeft men gebruik gemaakt bij de bouw van dit zendstation. De auteur beschrijft de gehele geschiedenis van het ontstaan tot de afbraak van MN 7 in 1919. Voordat het boekje gepresenteerd werd, hebben genodigden en leden, de plaatsen bezocht waar het zendstation heeft gestaan. Dit was een bijzondere, eenmalige historische wandeling.

Wij zijn erg trots dat we dit boekwerkje aan al onze leden gratis kunnen aanbieden. Dit is mede mogelijk door een uitkering uit het boekenfonds van Brabants Heem. Hiervoor onze hartelijke dank.

Ad Jacobs, uw voorzitter

De zendmast wordt in 1915 overeind gezet
(B.1.176.88.120, © Koninklijk Legermuseum, Brussel)

Een (straat)kei van een boek!

ANTOON VAN TUIJL

Komend najaar – op 14 oktober om precies te zijn – laat Amalia weer een boek verschijnen. En wat voor een! Op dit moment draaien de persen voor de productie van een prachtig, groot, kleurrijk boek met een harde kaft en 248 pagina's kwaliteitspapier, met een boeiende tekst en heel veel afbeeldingen. 'Straten met een verhaal' komt eraan. Een boek dat alle straten van Hertog, Nassau, Castelre, Ulicoten en Zondereigen beschrijft en in beeld brengt.

Ruim anderhalf jaar geleden begonnen André Moors en zijn zoon Dennis aan de klus. Zij wilden alle Baarlese straten beschrijven en in beeld brengen, van Akkers tot en met de Zondereigensebaan. In het boek dat zij samenstelden, komen alle 207 officiële straten en pleinen van ons heem per peildatum 1 mei 2010 aan bod.

Dré en Dennis geven verklaringen en achtergronden bij de straatnamen, vertellen over veranderingen aan straten, citeren uit oude brieven die bewoners aan de gemeenten schreven over de slechte toestand van hun weg en vertellen over het verloop van gemeenteraadsvergaderingen als over

André en Dennis Moors tonen met de nodige trots de proefdruk van het grote boek

die wegen werd gesproken. Ook worden bijzondere gebeurtenissen verteld die zich in bepaalde straten afspeelden. Dit alles wordt geïllustreerd met maar liefst meer dan 700 foto's! Achter in het boek vindt u in een aparte bijlage kleurenplaatgronden van Baarle, Ulicoten, Castelre en Zondereigen.

Voor gegevens over al dat moois maakten Dré en Dennis gebruik van informatie van toponiemen-deskundige Christ Buiks. Andere belangrijke bronnen waren gesprekken met bewoners en allerlei archiefmateriaal. Van 212 mensen – leden en niet-leden – kreeg Dré ruim 1200 oude tot zeer oude foto's te leen van straatbeelden en van mensen die er woonden of wonen. Hij kon naar hartelust scannen, waarna de behulpzame mensen binnen de kortste keren hun foto's weer terug kregen. Uit al die oude plaatjes zijn er ongeveer 400 geselecteerd voor dit boek. Op een enkele uitzondering na, werden ze nooit eerder gepubliceerd.

In het voorbije jaar maakte Dré zelf nog eens ruim 300 foto's om

hedendaagse situaties met de oude te kunnen vergelijken. We geven u al vast een indruk, hoe de voorkant van het boek en een straat in dit boek er uit gaat zien. Let wel; zo'n bladzijde is dan wel meer dan dubbel zo groot dan deze Van Wirskaante waardoor tekst en foto's nog beter tot hun recht komen!

De samenstellers kunnen niet genoeg benadrukken hoe erkentelijk ze zijn naar directeur Joep de Jong van de Koninklijke Drukkerij Em. de Jong bv. Zonder zijn bijdrage en aanmoediging zou dit boek er niet gekomen zijn. Grote waardering is er ook voor het enthousiasme van de medewerkers op de drukkerij. Leden van onze vereniging maar ook andere belangstellenden kunnen voorinschrijven op dit unieke boek tot 1 augustus 2010. De prijs bedraagt dan € 22,50. Daarna betaalt u € 25,-. U ontvangt een intekenbon bij deze Van Wirskaante. Daarop staat waar u de bon kunt inleveren en ook hoe u kunt betalen. Op een later moment zal Amalia u informeren hoe u in het bezit kunt komen van de door u bestelde boeken.

Straten met een verhaal

*Van Akkers tot Zondereigensebaan
in woord en beeld*

André en Dennis Moors

De Singel is het centrum van Baarle. Ofschoon de naam Singel ook voorkomt op de officiële straatnamenlijst van de gemeente Baarle-Hertog, is er geen Belgisch straatnaambordje. Aan het stratenpatroon rond de Singel is goed te zien, dat Baarle al in de Middeleeuwen bewoond was. 'De Plaetse', een driehoekig plein zoals dat veelal te vinden is in dorpen tijdens de Middeleeuwen, is nog goed herkenbaar. De Singel ontstaat op een kruispunt van wegen. De bouw van het Dorpshuis van Baarle onder Nassau (1639) en de moderne logementen en patriciërswoningen langs het plein en de vestiging van de tolpost van de Republiek der Verenigde Nederlanden, zorgen er voor dat de Singel belangrijker wordt dan Loveren. De Singel ligt centraal tussen de buurtschappen Tommel, Loveren, Boschoven en Nijhoven.

Het woord Singel heeft bij ons niet dezelfde betekenis als de Hollandse singels of grachten rond een stad. In de Kempen is een Singel gewoonlijk een dorpsplein met daar rond een dubbele rij bomen geplant. De Singel wordt verhard in 1906.

Op deze plaetse bevindt zich de pensenpoel, als drinkplaats voor het vee. Later wordt dat een put, midden op de Singel waar centrumbewoners hun water halen. Op 7 november 1789 wordt die gesloten omdat het water onbruikbaar is geworden. In 1809 geeft het gemeentebestuur opdracht tot het plaatsen van een pomp die tegelijkertijd een sieraad moet zijn voor het dorp. Bij de reconstructie van de Singel in 1992-1993 krijgt de pomp een nieuwe plaats.

Aan de voet van de pomp ligt een bloementapijt i.v.m. de herdenking van de bevolging (1948, René Koops)

De Singel met enkele prachtige oude auto's (ca. 1935, Ad Jacobs)

In de tweede helft van de negentiende eeuw staat er nog een gebodenhuisje in de hoek van de Singel bij de Remigiuskerk. Het is een klein gebouw tegen de kerkhofmuur, naast het ijzeren hekwerk dat toegang geeft tot het kerkhof. Iedere zondag na de Hoogmis leest de veldwachter daar voor het kerkvolk de 'geboeien' van kerk en gemeentebestuur af over o.a. schoonhouden van waterlopen, muilkorven van honden, tijdstip van stierkeuringen en sluitingstijden voor cafés. In 1902 is de hoge stenen muur om het kerkhof gesloopt en verdwijnt het gebodenhuisje. Openbare mededelingen worden voortaan aangeplakt in een kastje tegen het gemeentehuis.

Het oude raadhuis, nu eetcafé De Pomp, is gebouwd in 1639 en staat op de hoek van de Singel met de Desiré Geenaerisstraat/Nieuwstraat. Het heeft tot 1905 dienst gedaan als raadhuis. De gemeente Baarle-Nassau koopt dan de voormalige R.K. Pastorie van Baarle-Nassau aan de overkant en verbouwt die tot gemeentehuis.

Om het gemeentehuis wat op te sieren, besluit de gemeenteraad op 24 april 1909 om een uurwerk te kopen dat in de voorgevel van het raadhuis wordt geplaatst. Dit doet men omdat de Nederlandsche Spoorwegen vanaf 1 mei 1909 de Amsterdamse tijd hanteert voor de dienstregeling. Maar de klok op de Remigiuskerk blijft de oude Greenwich tijd aangeven. De twee klokken, in hetzelfde dorp en

Bij de pomp stond een mededelingenbord (ca 1924 Desuré Doornbos)

Bij de laatste reconstructie van de Singel in 1998 is de pomp verplaatst.

op steenworpafstand van elkaar, gaven dus verschillende tijden aan!

Op 30 april 1909 wordt besloten om ter herinnering aan de geboorte van prinses Juliana, op de Singel op maandag 10 mei een bruine beuk te planten. Ook wordt een zinken doos met daarin een oorkonde van de gebeurtenis van die dag, onder de boom begraven. Waar de boom en de doos gebleven zijn, is ons niet bekend.

In de gemeenteraadsvergadering van Baarle-Hertog gehouden op 11 april 1938 *"wekt de fruitreukram die sinds eenigen tijd bij de kerkhofmuur op den Singel staat en eigendom is van Broeks te Raevens, misnoegen op van de raadsleden. Vooral van het lid Bierens die zegt dat de wagen daar dag en nacht*

staat te kijken. Bovendien wordt er geen staangeld of taks voor betaald. In het vervolg zal twee frs. per strekkende meter en per dag moeten worden betaald en zal het vehikel 's avonds moeten worden opgeruimd, behalve met de kernis."

Toeval of niet, soortgelijke kritische opmerkingen zijn gemaakt in de gemeenteraden van Hertog en Nassau als in 2008 naast de kerk een groot digitaal reclamescherm wordt geplaatst.

Bij de bevrijding van Baarle in oktober 1944 brandt het gemeentehuis geheel uit en na de oorlog wordt een nieuw gemeentehuis in de stijl van de Delftse School gebouwd dat in augustus 1953 feestelijk wordt geopend. Ons Weekblad uit die tijd: *"s Avonds vond een defilé plaats zoals in Baarle zelden gezien. Het was een bonte wemeling van vlaggen en uniformen.*

Calé Hof van Holland van de wed. P. Olslaegers stond naast het gemeentehuis hoek Sint Annastraat (ca. 1929. Gust Haagen)

Inmiddels was de feestverlichting ontstoken, waarvoor eenieder de meeste bewondering had. Een ontzaglijke mensenmassa was op de been en begon feest te vieren op de wel wat klein uitgevallen dansvloer op de Singel en in de stampvolle cafes. De Baarlenaren vienden feest en als ze het doen, doen ze het goed."
 In 1976 vindt een uitbreiding plaats met een nieuwe vleugel aan de Sint Annastraat en krijgt het torentje een carillon. In 2009 is aan het geheel verbouwde naoorlogse gemeentehuis

een nieuw administratief deel gebouwd. De oude brandweerkazerne krijgt dan de functie van raadzaal en trouwzaal. Voor hotel brasserie 'Den Engel' zijn bij de laatste reconstructie van de Singel in het plaveisel de gemeentewapens van Baarle-Nassau en Baarle-Hertog aangebracht. Ook zijn de grenzen tussen België en Nederland in het straatwerk herkenbaar gemaakt. Dat is in meerdere straten de kom van Baarle gebeurd.

Bevrijdingsfeest mei 1945. Café-restaurant Den Engel en de Remigiuskerk waren zwaar beschadigd. Van links naar rechts: Jo Simons van de Velde, Pietje Telemans, Nel Herregers, Fien Meeuwesen, Miet Haest, Cor van Tilburg, Ciska Meeuwesen, Lies Braspenning, Cor Jansen en Julia Braspenning (1945, Julia Braspenning)

*“Ut was bij ons thuis na de bevrijding un totale ontreddering;
ik heb momenten gekend ook liever dood te zijn”*

Aon de praot mee... (41)

Fons Cornelissen

ANDRÉ MOORS

Fons Cornelissen

Ongetwijfeld zullen veel mensen in Baarle Fons Cornelissen kennen. Immers, heel veel jaren was hij een geliefd schepen en burgemeester van Baarle-Hertog. Een aantal jaren was hij maatschappelijk betrokken bij het wel en wee van collega's bij Philips in Turnhout. Fons stond als vakbondsman altijd voor hen klaar. In het Baarlese verenigingsleven heeft hij decennia lang een bijzonder grote rol gespeeld. Volgens Liza, zijn vrouw, was Fons erg zorgzaam voor haar en voor hun drie kinderen. In deze 'Aon de praot mee' vertelt Fons ook over een dramatische gebeurtenis in zijn leven als zijn moeder, samen met de marechaussees van Gestel en Gerritsen aan het einde van de Tweede Wereldoorlog worden gefusilleerd.

Kortom, het levensverhaal van Fons is het lezen meer dan waard.

Wie is Fons Cornelissen

Fons wordt geboren in Baarle-Hertog op 21 augustus 1926. Dit jaar wordt hij dus 84. Hij komt

uit een gezin met acht kinderen (hij wordt als derde kind geboren). Zijn vader Hugo, heel veel mensen kennen hem als 'Pauwke', wordt geboren in Hoogstraten op 21 december 1881. Pauwke is tijdens zijn arbeidzame leven facteur bij de Post. Hij overlijdt op 12 september 1966 in Baarle-Hertog. De moeder

V.l.n.r. Sooi, Fons en Jules in 1927

van Fons, Maria Verhoeven, ziet het levenslicht op 30 november 1898 in Hoogstraten. Moeder heeft lange tijd een textielwinkel. Zij wordt door de Duitsers op een dramatische wijze gefusilleerd aan het einde van de oorlog, op 10 september 1944.

Op 2 mei 1952 trouwt Fons met Liza Versmissen. Liza wordt geboren in Baarle-Nassau op 14 september 1930. Haar vader Adrianus wordt geboren op 3 september 1899 in Baarle-Nassau en overlijdt op 25 februari 1982 in Goirle. De moeder van Liza, Melania Broos, wordt geboren in Baarle-Nassau op 30 juli 1903 en overlijdt op 10 juli 1979 in Breda.

Fons en Liza krijgen drie kinderen. Zoon Hugo wordt geboren op 4 april 1955, zoon Adri op 8 juni 1958 en dochter Myriam op 26 april 1963. Bijzonder trots zijn Fons en Liza op hun vier kleinkinderen, Sandra, Bart, Jeroen en Nick.

Fons heeft een groot gedeelte van zijn arbeidzame leven, van 1956 tot 1982, gewerkt bij Philips in

De vader van Fons, Pauwke, in 1956. Hij is dan 75 jaar

Turnhout. Daarvoor werkte hij gedurende acht jaar bij de Tilburgse Katoenspinnerij. In 1971 wordt hij gekozen tot schepen van Baarle-Hertog en blijft dat tot 1976. Dan belandt hij zes jaar als raadslid in de oppositie. De volgende periode van zes jaar is Fons weer schepen. Vanaf 1981 tot 2002 is hij onafgebroken burgemeester van Baarle-Hertog. Bovendien oefende hij tal van bestuurlijke functies uit in het verenigingsleven, zoals bij de Turnhouse Maatschappij voor Huisvesting, de St. Remigiusparochie, het Kaarsenmuseum, Gehandicaptenzorg, de VV, Stichting Ondernemend Baarle, het Kerst-

stalcomité, Vrienden van Lourdes, Muziekschool en Muziekacademie, Gemeenschappelijke Bibliotheek en Jeugdwerk Baarle.

De jeugdherinneringen van Fons

“Onze vao was in Hoogstraten facteur bij de Post. Destijds moest hij ook wel eens te voet naar Baarle-Hertog om enkele poststukken te bezorgen. Als hij trouwt mee ons moeder, komt er un plaats vacant bij de Post in Baarle-Hertog. Hij solliciteert en wordt aangenomen. Da moet in 1924 gewiest zijn. Hij is facteur gebleven tot zijn vijfen-

Vader Pauwke, moeder Miet en vier van de acht kinderen in ca. 1931 (Lode, Lea, Emma en Guido moeten dan nog geboren worden). Voorste rij v.l.n.r. Fons, Maria en Sooi. Jules staat naast zijn moeder

zestig toe. Ons moeder is geboren tegenover het Spijker in Hoogstraten, vlak in de buurt waar onze vao woonde. Die was mee zun zeventien facteur en toen wier er in Hoogstraten un kiendje geboren. Da was Miet, ons moeder. En toen zee onze vao tegen de moeder van Miet, hou da kiendje maar veur mij! Het is lachend gezegd, maar het is uiteindelijk ook zo geworden ja! Ons moeder was in haar jonge tijd bode in Antwerpen, ergens in een rijk gezin.

Eerst woonden onze vao en ons moeder in de Kapelstraat, ter hoogte waar nu Harrie Loots woont. Daar is onze Jules geboren. Uiteindelijk zijn ze van daar uit vertrokken naar de Molenstraat waar de KBC gezeten hee. Nu zit daar de kranten- en tijdschriftenwinkel van Harrie Vriens en Nicole Valgaeren. Daar is ons moeder begonnen mee unne textielwinkel. Onze vao noemden ze Pauwke. Da komt veurt uit het feit da hij pauwen hield. De eieren van die pauwen verkocht ie. Onze vao was un klein manneke, zodus wier ie 'Pauwke' genoemd. Héél de familie

Fons op driejarige leeftijd

Fons is ongeveer elf jaar en zit in de klas van meester Slockers op de school aan de Kerkstraat

noemde hem nonkel Pauwke. Niemand zee nonkel Hugo. In de Molenstraat ben ik geboren en grotendeels grootgebracht. Ik was unne echte speelvogel. Het was bij ons thuis gezellig. Ons moeder was streng. Die hoefde mar ene keer iet te zeggen en dan deden we da. Die had de touwtjes volledig in handen. Ze was un klein vrouwke, maar daar keek je tegen op. Die kos mee heur ogen dwingen. Onze vao moest het uiteindelijk wel drie of vier keren zeggen. Hij was unne hele zachte mens. Unne hele goeie."

Uit zijn jonge jaren kan Fons zich nog leuke dingen herinneren. "Ik weet nog goed da ik misdienaar was. Pastoor Maes stond in dieën tijd tijdens de mies mee de rug naar de mensen. Wij keken dan de pastoor op zonne rug en waren dan gewoon mee un paar knickers aon ut knikkeren. Tot da de pastoor da ontdekte natuurlijk en we straf kregen. Van dieën tijd herinner ik me ook dat Trien Timmermans uit de Kapelstraat bediend moest worden. Die had un houteren been. Ik moest toen bellen en ut wijwaotervat draogen. Wij kwamen da huis binnen en ik zag da houteren been daor neffe heur bed staan. Ik was

heel bang, maar de pastoor trok mij naor veuren want hij mos mee dieë kwiespel in het wijwaotervat. Ik kwam thuis en ik was er gewoon nie goed van. Wa da betreft was ik unne bange, maar ik was wel unne vlugge. Ik speulde mee kinderen uit de buurt. Kattekwaod wa ge gedaon hebt, onthoud ge allemaol goed. Vruger reden er lijnbussen naor Turnhout. Die hadden van achteren den ingang. Op de bus zat natuurlijk unne chauffeur mar ook unne conducteur. Als de mensen ingestapt waren, blies hij op zijn fluitje. Dan vertrok de bus en trok hij die deur diecht. Op unne moment had ik un fluitje weten te bemachtigen. De conducteur had altijd de gewoonte om bij Celine Fiaes efkes ut café binnen te wippen. Op unne gegeven moment, ja hoor, de conducteur zit bij Celine binnen en gelijk floot ik en de bus vertrekt. Mee komt den conducteur naor buiten gevlogen en zwaaide dit en dat. Meteen wiesen ze da ik da gedaon haf. Un paar daogen later hadden ze unne postzak genomen en mij daor in gestopt, diecht geknoopt, in de bus gezet en mij zo efkes meegenomen! Un bietje verder wier ik wir losgelaoten. Ik speulde veul mee Jos Kennis,

Helaas een wat onscherpe foto maar toch de moeite waard. Fons (2^e rij, 3^e van links) zit in de 5^e of 6^e klas van meester Stockers

Huub Gulickx, Walter Marcelis de zoon van de veldwachter en nog enkelen. Veul ravotten deeën we. We gingen ook naor de bossen op den Tommel. We zetten dan in ut bos un tentje neer en speulden er soldaotje. Ik zal dan un jaor of negen, tien gewiest zijn. Daar wieren we dikwijls weggejaogd door die boeren. Om thuis weg te geraoken maakten we in de tuin een gat da we mee bladeren bedekten. Onze vao mocht namelijk nie zien da wij daar door kropen om de straat op te gaon."

Als Fons naar school gaat, zit hij volgens zijn zeggen in de klas bij o.a. Louis Adriaensen, de mannen van Van Casteren en Van der Flaes. "Ik was mar unne middelmaat. Kos nie zo goed leren. Aardrijkskunde en godsdienst dee ik nie gère. Munne catechismus van buiten leren was gin succes. Daar dee ik bitter weinig veur. Het irste

jaor zat ik bij juffrouw Mercelis in de klas. In de tweede, derde en vierde klas bij mister Somers en de leste jaoren bij mister Stockers. Da was de slechtste klas om in te zitten want Stockers was unne hele strenge. Die straffe ontzettend gemakkelijk. Zijne bureau stond op unne verhoog en als ge straf kreeg, dan moest je op oe knieën op dieë verhoog gaon zitten. Un kwartier of un half uur. Heb ik ook dikwijls genog gemotten. De lessen gingen dan gewoon door. Onze vao kwam dikwijls van de Post brieven en zo afgeven. Hij zee tegen de mister: Is ie wir stout gewiest? Laot hum mar un kwartier langer zitten! Maar werkelijk, mijn jeugd is héél, héél goed gewiest, tot mijn achttien." Fons doelt met die leeftijd op de dramatische gebeurtenissen met zijn moeder aan het einde van de Tweede Wereldoorlog. Daarover later meer. Eerst nog even iets over de vervolgstudies van Fons.

Wel of geen roeping?

"Mee mijn dertien, in september 1939, ben ik naor Kortrijk gegaon. Was daor un jaor bij de paoters. Witte, we slieden met veulen in un grote slaapzaal en droegen dan geen pyjama's maar lange ponnen! Mar enfin, er zat wel iets van roeping bij mij in. Wa, da weet ik nie. Ik had een geweldige veurliefde veur paoter Damiaan. Op 10 mei 1940 hoorden wij 's morgens de vliegtuigen. We werden gewekt en moesten naor de kapel. Er wier gezeed dat het oorlog was en da we onze koffers moesten inpakken en naor huis moesten. Pater Koks begeleidde ons in de trein. Ik herinner me nog dat onze trein wier beschoten. In Turnhout aongekomen zijn we mee de waogen van Adriaensen naar Baol gekomen. Op het einde van 1940 ben ik naor het klein seminarie in Hoogstraten gegaon. Ik was daar intern.

Er zat ook weer wel iets in om priester te worden, maar eigenlijk was ik zoekende. Het was un goeie school. Mee Latijn en Grieks had ik geen problemen. Vooral Latijn ging goed, want ik moest dikwijls straf schrijven in het Latijn! Ik wier eigenlijk best dikwijls gestraft. Op unne keer kregen we sprotjesvisjes te eten. Da zijn gedroogde visjes. Die luste ik helemaal nie. Wa doen we deugnieten, mee unne andere student hadden we twee viesjes in ut wijwatervat van de kapel gegooid. Da wordt ontdekt. Zeshonderd studenten waren daor hè! De superior komt 's avonds de kapel binnen. Op het einde van het avondgabad zegt hem: gij jongens die hier door priesterzorgen wordt omringd, hetgeen vanavond is gebeurd kan absoluut niet. Diegenen die da gedaan hebben, krijgen tot morgenmiddag twaalf uur de tijd om vergiffenis te vragen. Zo niet en we ontdekken het later, worden ze

meteen van school af gestuurd. Ik zeg tegen mijne compagnon, wa doen we? Hij zegt, niks. Ik zeg, ik heb unne medestudent van de superior zien komen en die zat bij ons aan tafel. Wij uiteindelijk naor de superior. Hij vond het toch tof da we bekend hadden en we kregen vijfendertig noten. Wat da is? Als ge zesendertig strafnoten kreeg, dan vloog de buiten. Noten waren dus als het ware een symbolische strafmaat. Afhankelijk van wa ge uitgespookt had, kreeg je bijvoorbeeld zes, zeven of tien strafnoten. Da wier per maand bijgehouden. Om de zes weken kregen we 'sortie' en mochten dan naor huis. In juni 1944 ben ik weer terug uit ut seminarie naar huis gegaon want toen was de invasie in Normandië."

Smokkelwinkel en .....

Als Fons in juni 1944 thuis komt van het klein seminarie, is het gezin Cornelissen-Verhoeven al verhuisd naar het Oosteind. "Ons moeder had daor unne smokkelwinkel. Zodus, de kaomer zat altijd vol mee smokkelaars. Vrouwen die overdag shag en vloeikes onder hun kleren meenamen. 's Avonds kwamen de mannen mee de plunje op hun rug. Die gingen dan 's nachts te voet naar Tilburg. Ook die namen shag, vloeikes, elastiek en ecrukatoen mee. Op een gegeven moment zegt ons moeder tegen mij, ge mot uit de kaomer weg blijven. Daor zijn smokkelaars en dat is een speciaal volkske. Daor molte oe eigen nie mee ophouden. Maar da was ut nie. Achteraf heb ik gehoord dat in die kamer ook geallieerde piloten kwamen die op de vlucht waren. Zodus, ik mocht niemand aanspreken, want die zouden zich kunnen verraden. Dat

deed ik dus nie. Ook smokkelaars nie, omdat da ons moeder gezee hai. Op een gegeven moment kijk ik op de kalkmuur van de wc en daor had iemand gekrast 'july'. Ik dacht toen nog, die kent ook nie fatsoenlijk Nederlands. Aon taofel zee ik da tegen ons moeder maar die zee, och, da zijn van die smokkelaars, die kunnen nie goed schrijven. Verder stond ik daor niet meer bij stil.

Witte wa het is André, van al hetgeen ons moeder in den oorlog gedaan hee, weet ik niks af. Onze vao wies er wel van wa ons moeder allemaal veur de geallieerden dee. Later schijnt hij gezee te hebben, Miet waor bende toch allemaal mee bezig. Mar onze vao mos eigenlijk ook niks zeggen, want die dee da ook mee post. Via unne koerier kwamen wel eens geheime zendingen in Baol en dan ree hij er mee naor Turnhout."

Dolle dinsdag

Het is 4 september 1944. Die dag wordt 'Dolle Dinsdag' genoemd. Dan wordt op de geheime zender van radio Holland gemeld dat Breda bevrijd zou zijn. Fons: "Hier in Baol liep er toen iemand mee un vlag over straot en riep 'we zijn bevrijd'. Dieë man wordt opgepakt door de Duitse patrouille, meegenomen naar Breda en daor wordt hij met grof geweld gehoord. Hij wist wat ons moeder deed en praatte in Breda zijne mond veurbij door op te merken dat er onder de marechaussees twee illegale werkers waren, Gerritsen en van Gestel. Die hielpen ons moeder mee om piloten en ander personeel van vliegtuigen, gevangen die uit een kamp gevlucht waren en Joden over de grens te brengen, naar Ravels en Weelde.

Deze foto van de moeder van Fons, Miet Cornelissen-Verhoeven is in 1944 gemaakt, enkele maanden voor ze door de Duitsers werd gefusilleerd

Da gebeurde mee unne motor mee zijspan. De twee marechaussees verkenden de zaak dan eerst. Ook ons moeder verkende regelmatig de route. Ze deed dat mee un fiets mee houten slekvangers. In Ravels en Weelde wieren de geallieerden wir overgenomen door andere helpers van de Escape-line, richting Turnhout en zo wir verder naar Antwerpen, Brussel en zo naar het onbezette gebied van Frankrijk. De Escape-line was eigenlijk een ketting van helpers. Van de ene schakel naar de andere. Enfin, dieë man die in Breda was verhoord, wier in de waogen van de Duilse patrouille gezet en naor de kazerne in Baol op de Singel gereden. Die kazerne zaat op de plek waar nou de textielwinkel is, naast eetcafé de Pomp. Van de Duitsers moest een van de marechaussees uit de kazerne regelen dat zijn collega's Gerritsen en van Gestel, zich kwamen melden. Die marechaussee zegt echter tegen Gerritsen en van Gestel, die op dat moment op patrouille waren, maakt da ge weg komt! Hoe dan ook, Gerritsen en van Gestel durfden nie mir naar de kazerne terug. Ons moeder zee toen, kom maar bij ons in huis. Ik wier naor de buurvrouw gestuurd waar ik moest gaon slapen. Overdag kwam ik thuis eten. Gerritsen en van Gestel hadden van ons moeder boven un kamer gekregen, waar ze konden onderduiken."

Verraad

Acht september 1944 is een dag die Fons ook nog heel helder voor de geest staat. "In de middag, rond drie uur, komen bij ons thuis twee jonge dames binnen, Polina Vlamings en Marie Louise de Meij uit Antwerpen. Die kwamen, zeeën ze, bij ons moeder de groeten over-

Fons toont de jas die zijn moeder droeg toen ze op 10 september 1944 werd gefusilleerd. Het kogelgat is duidelijk zichtbaar

brengen van onze Jules en Sooi die in Antwerpen op de Escape-line werkten. Maar achteraf is gebleken dat die twee jonge vrouwen door de Duitsers geïnfiltréerd waren in de Escape-line en de opdracht hadden om bij ons moeder te gaon kijken of er piloten in huis waren. Ons moeder presenteerde ze koffie. Die hoefden ze nie want ze mossen om vijf uur in Breda zijn. Ons moeder vond het allemaol maar vreemd. Achteraf is gebleken dat die twee vrouwen bij ons in de gang aan de kapstok twee petten van marechaussees hadden zien hangen. Die vertelden da tegen de Duitsers in Breda. Toen was het veur de Duitsers heel duidelijk. Te-meer omdat de man die op 4 september mee de vlag op de Singel

had gezwaaid, had verteld dat er bij de marechaussees twee illegale werkers waren. Omdat ons moeder het steeds minder vertrouwd, nam ze 's middag nog contact op mee de Escape-line voor vluchtelingen. 's Avonds wist ons moeder al dat het niet in de haak was. Zeker toen dokter Bloem, de vaoder van Theo, dezelfde avond kwam zeggen, Miet, zorg da ge weg zijt mee die marechaussees, want er is verraad in ut spel door die twee vrouwen. Hij kon da weten omdat hij zelf ook in het verzet zat. Oh, zee ons moeder tegen dokter Bloem, die twee vrouwen hebben hier niks ontdekt, maar morgen zal ik zorgen dat die twee marechaussees weg zijn. Zelf goi ik nie weg, zee ons moeder. Want als ik da doe en er

Is verraad in het spel, dan nemen de Duitsers altijd represailles en dan worden misschien mensen uit de buurt tegen de muur gezet door het werk dat ik doe. Ik blijf en ik red mij wel."

Traumatische gebeurtenis: moeder wordt gefusilleerd

Op 9 september 's morgens om vijf uur gebeurt er iets dramatisch in het gezin van Pauwke en Miet. Er vindt in hun huis een inval plaats door ruim dertig Duitse militairen. Fons: "Ik heb daar niks van gemerkt. Ik sliep bij de burens in de kelder. De Duitsers namen onze vao, ons moeder en de marechaussees Gerritsen en van Gestel mee. Wij as kinderen wieren opgevangen door de familie de Bont, die tegenover ons woonden. Die hebben ons héél goed opgevangen. Onze vao, ons moeder en de twee marechaussees zijn toen in Breda in de gevangenis opgesloten, verhoord en gemarteld. Ons vao wier vrijgelaten. De dag daarna,

tien september 1944, zijn ons moeder en de twee marechaussees om tien voor tien gefusilleerd in het Mastbos in Breda. De jas van ons moeder mee ut kogelgat heb ik hier thuis. Twee daogen later, op twaalf september, zijn hun lichamen naakt gedumpt in Baol voor de Hollandse kerk. Dan hebben de nonnekes Dominicanessen zich over de drie lichamen ontfermd. 's Morgens heb ik ons moeder nog mogen groeten in het patronaat. We mochten nie stil blijven staan, moesten meteen deurlopen. Op virtien september vond om half een in de Belgische kerk de begrafenis van ons moeder plaats. Er waren heel veel Duitsers op de been en er was een massa volk op de uitvaart afgekomen. In de kerk mochten we maar mee vijftien personen aanwezig zijn. De pastoor, de koster, de dragers en de familie. Alles was door de Duitsers afgezet. Tijdens de absoute, er mocht geen mis worden opgedragen, mocht pastoor Pelkmans niks bijzonders zeggen. Via de sacristie zijn we

toen naar het kerkhof gegaan. Daar moesten we wachten tot de kist gezonken was en toen moesten we passeren. Mochten niet stil blijven staan. Op het bidprentje mocht van de Duitsers ook niet staan dat ze gefusilleerd was. Er stond op: zij gaf haar schone ziel aan de Heer te Breda."

Ontreddering

Fons vertelt vervolgens, toen Baarle op vier oktober 1944 werd bevrijd, dat hij dikwijls momenten heeft gehad ook liever dood te zijn. "Het was bij ons thuis un totale ontreddering. Onze vao deed wat ie kon maar kon ut niet aon. Dan is mijn grootmoeder gekomen. Zij heeft er toen voor gezorgd dat de drie kleinste kinderen, onze Guido, Emma en Lea opgenomen zijn bij de familie Verhoeven. Onze Sooi was in Antwerpen bij de rijks-wacht. Vier kinderen, waaronder ik, bleven thuis. Die irste jaren na de oorlog zijn voor mij ontzettend moeilijke jaren gewiest. Ik

Dodenherdenking in 1996. Fons bij het monument waarop zijn moeder en de twee marechaussees zijn beeldhouwd. Een meisje van basisschool de Regenboog leest een gedicht voor

Fons met de door kunstenaar Frits Spies gemaakte verzetskaars in 1997. Met deze kaars worden slachtoffers van de Nazi's uit de Tweede Wereldoorlog herdacht. In de nis onderaan de kaars bevindt zich een stukje stof van de jas die de moeder van Fons droeg toen ze werd gefusilleerd

was zoekende. Dat kwam omdat mensen op verschillende manieren reageerden op de dood van ons moeder. De een zei, ze had beter bij haar gezin kunnen blijven. De ander zei, ze hee heel goed werk verricht en veul mensen geholpen. Hoe dan ook, moeder was er niet meer, ik had heel veul angsten voor en tijdens de bevrijding toen het centrum van Baarle in brand stond. Dat alles bij mekaar brengt je uit evenwicht. Enkele jaren na de bevrijding, had ik gesprekken mee leden van de Escape Line. Toen pas kwam ik aan de weet hoeveul werk ons moeder in het verzet had gedaan.

Dan besluit ik om avondcursussen te gaan volgen in het bedrijfsleven en bij het ACW. Op 1 maart 1948 ga ik aan de slag als voorwerker bij de Tilburgse Katoenspinnerij. Later werd ik er magazijnier. Vanaf toen voelde ik me weer wat beter, alles was een beetje genormaliseerd. Uiteindelijk ben ik bij de Katoenspinnerij gebleven tot 1956 en ben toen begonnen bij Philips in Turnhout. Daar werd ik bandleider

De ouders van Liza vieren in 1951 hun 25-jarig huwelijksfeest. V.l.n.r.: Riet, Frans, vader Janus, Liza, moeder Melania, Ad, Jos en Annie

van een veertigtal mensen," aldus Fons.

Als we het ook nog even over de Eerste Wereldoorlog hebben, vertelt Fons dat zijn moeder als jong meisje toen al actief was om mensen te helpen. Ze hielp mensen die vanuit Hoogstraten door de dodendraad naar Nederland wilden. "Eerst deed ze dat met behulp van flessen. Later door zo'n houten raamwerk tussen de stroomdraden te spannen en het raamwerk uit te klappen. Zo konden mensen dan door dat raamwerk ontsnappen. Toen was er iemand zo stom om haar een bedankbriefje te sturen. De brieven werden echter gecensureerd met het gevolg dat ons moeder gepakt wier. Ze was minderjarig, dus nog te jong voor de doodstraf. In plaats daarvan heeft ze elf maanden in de gevangenis van Hoogstraten vastgezet. Na de Eerste Wereldoorlog was er in België nog geen stemrecht voor vrouwen. Ons moeder kreeg dat in 1939 toch vanwege haar goede werk tijdens de Eerste Wereldoorlog."

Fons en Liza worden verliefd en trouwen

Het gezin waarin Liza opgroeide, Liza is geboren in de Huisvennen, vertrekt op een gegeven moment naar Molenschot. Omdat ze zich niet veilig voelen in de buurt van vliegveld Gilze-Rijen, dat ook gebombardeerd wordt, verhuizen ze naar de Heesboom in Baarle, bij haar grootouders, de familie Broos. Bij de bevrijding wordt het huis op de Heesboom in brand geschoten en vluchten ze naar het centrum van Baol. Aan de Turnhoutseweg, bij Koop Willemsen, kunnen ze tij-

Op dit mooie meisje, Liza, werd Fons in 1948 verliefd. Ze is hier ca 18 jaar

delijk verblijven in een stal die leeg staat. Op dat moment leert Fons Liza kennen. Eigenlijk niet meer dan dat. "Maar na un paar jaar wordt ze bevriend mee mijn zus Maria. Vanaf dan heb ik haar beter leren kennen en kwam van het een het ander. Alles bij mekaar hebben we vier jaar verkering gehad. Het was de ware liefde. Ik ging in die tijd niet veel uit. Nou vooruit, een paar keer heb ik zo wa 'zatsel' opgelopen. Ik was ginne echte drinker. Ik kos er ook nie tegen. Ons Liza ging wel gère uit mee haar vriendinnen. Da was veur mij gin probleem. Toen we getrouwd zijn, hebben we da heel simpel gevierd mee un koffietafel in ut café

Fons en Liza als verliefd stelletje in ca 1950 op weg naar de Hollandse kerk. Achteraan het huis van de familie van de Rakt

Trouwfoto van Fons en Liza in 1952

Zoon Hugo (l) en zoon Ad (r) in 1965

Dochter Myrjam is goed gemutst.
Deze foto is gemaakt in 1964

van Miel Gillis, op de hoek van de Nieuwstraat en de Stationsstraat. We zijn toen gaan wonen in een houteren chalet in de tuin van Harrie Van Haeren in de Uitbreidingsstraat. Da was eigendom van ene Bierings. We betaalden ene gulden per dag aan huur. We hebben er maar een paar jaar gewoond. Toen zijn we op de Turnhoutseweg gaan wonen." Fons en Liza krijgen drie kinderen.

Vakbondsman bij Philips

Als Fons in 1956 vertrekt bij zijn eerste werkgever T.K.T. in Tilburg, krijgt hij een aanstelling bij Philips Turnhout. Daar werken dan niet minder dan 2700 mensen. Fons blijft er tot 1982, het jaar waarin hij met prepensioen gaat. Bij Philips Turnhout richt hij al snel de syndicale delegatie voor bedienden op. De arbeiders krijgen er volgens Fons een weekloon en de bedienden een maandloon. De arbeiders worden betaald naar prestatie. De bedienden krijgen een vaste wedde. Fons: "Op een gegeven moment merkte ik dat er een geweldig verschil zat in belonen. Een gevolg van veural vriendjespolitiek. Ik zat al in het bestuur van het ACW in Baarle en dacht, ik ga dat toch eens uitzoeken. In het begin vertelden de mensen mij niet graag wat ze verdienden. Ik zei hen, hou er rekening mee, er zijn er die één derde meer verdienen dan gij veur het zelfde werk. Op een gegeven moment kreeg ik alle medewerking van de bedienden. Ik wilde met de gegevens via de vakbond naar de arbeidsrechtbank. Dat lekt uit en ik word bij de directie geroepen. Ik moest alle verzamelde gegevens op taofel leggen en anders vloog ik er uit. Ik zeg, al waachten jullie nou nog un uur, da krijg je nog

Ca. 1980: Fons heeft er bij Philips Turnhout een zware werkdag opzitten

nie van mij. Ik moest terug naar de afdeling en na een uur terug komen om te horen wat het besluit was van de directie. Toen ik terug was op de afdeling, belde ik mee de vakbond. Daar zeggen ze, dan gaan we nu de syndicale delegatie (vakbondsafdeling van het bedrijf) oprichten en gij bent de veurzitter. Twee afgevaardigden van de vakbond kwamen meteen naar Turnhout en wij mee z'n drieën naar de directie. Toen de directie hoorde van de oprichting van de syndicale delegatie, waren ze aanvankelijk heel boos op mij. Maar na een tijdje komt er koffie op tafel en de directie tekent ook akkoord te zijn met de oprichting. Ik ben aan de slag gegaan en binnen twee of drie jaar waren alle lonen rechtgetrok-

ken. Het was toch weer een soort roeping, om op te komen voor de mensen, die mij zover dreef. Na vijftien jaar stopte ik als veurzitter nadat ik een goeie opvolger had gevonden. Toen de directeur da

hoorde werd ik bij hem geroepen. Ik kom binnen en er staat champagne op tafel! Ik kreeg een tinnen schotel en een bedankje en er wier getoast. Dat was nog al eens anders dan de start."

Fons in de dorpspolitiek

In september 1970 komt burgemeester Jules Loots al heel vroeg bij Fons op bezoek. Hij vraagt Fons om op zijn lijst te komen staan voor de verkiezingen. De lijst van Jules Loots was de enige die meedeed aan de verkiezingen. "Er was gin programma of niks. Ik had het raadslidmaatschap altijd afgehouden. Ik kijk ons Liza aan. Ze reageert mee un blik in haar ogen, da moet je zelf weten. Ik zeg tegen Jules, schrijf me dan maar op. Een tijdje laoter vraagt hij of ik schepen wil worden. Ik zeg, a.u.b. niet. Ik ken van politiek niks. Bij de gemeenteraadsverkiezingen winnen we de negen te verdelen zetels. Efkes laoter is de schepenverkiezing. Ik had afgesproken op Frans Adriaensens te stemmen en Frans zou veur zun eigen stemmen. De stemmen worden geteld. Wa blijkt, twee stemmen voor Frans Adriaensens en zeuven voor Fons Cornelissen. Dan witte gij ut wel! De

V.l.n.r.: schepen Fons Cornelissen, Toon Jansen, burgemeester Jules Loots en Jan Kerremans lopen mee in de sacramentsprocessie van 1972

De schepenen Fons Cornelissen, Jos Kin en Frans Cox voeren in ca. 1985 overleg in de schepenzaal

Fons als burgemeester met de gemeenteraad in 1995. Zittend v.l.n.r.: Jos Braspenning, Jan Vervoort, Fons Cornelissen, Frans Cox en Leo Van Tilburg. Staande v.l.n.r.: Gust Mertens, Jef Mertens, Leo Gladines, Angèle Olislaegers, Jeanne Sterkens, Jos Dirven en Harrie Loots

Fons onthult samen met collega-burgemeester Jan Hendrixx van Baarle-Nassau de nieuwe komborden van Baarle in 1998

schepencolleges duurden in die tijd nie lang. Hooguit un uur. Er wier volop gebuurt. Maar als ik veur het Jeugdwerk iets vroeg, da wier altij goed gevonden. Bijvoorbeeld unne vrachtwaoogen mee unne chauffeur om kerstbomen te verkopen.”

Ik vraag Fons of hij ooit beseft heeft dat hij als burgemeester zo geweldig goed lag bij de bevolking. Fons: “Nee, toch nie. Ik heb ook mensen moeten teleurstellen. Langs de andere kant, ik ontving de mensen altij mee un tas koffie. En dan telefoneerde ik veur die mensen waar ze bij waren. Zo hoorden ze zelf dat ik hun vraag of probleem serieus nam.” Dat Baarle-Hertog zo klein is, heeft volgens hem ook nadelen. “Je hebt de financiële mogelijkheden niet van gemeenten die groter zijn. Ik heb ook altij heel goed kunnen samenwerken met mijn collega's van Baarle-Nassau. Ik heb hen nooit benaderd mee un addertje onder het gras. Ik was heel open. Ze wisten wa ze aon mij hadden.”

Gevraagd naar hoogtepunten in zijn politieke loopbaan hoeft Fons niet lang na te denken. “Dat is de aankoop van het voormalige broederklooster waarin het Cultureel Centrum is gekomen. Vergeet niet, vroeger zaten de verenigingen in allerlei hokskes en cafés. Broeder Jan van der Eem, Jan Laurijssen en ik maakten in 1971 un discussienota welke de basis is gewiest veur de realisatie van het Cultureel Centrum.” Maar dan corrigeert Fons zijn eigen woorden. “Eigenlijk is het Jeugdwerk het hoogtepunt. Ik was veurzitter van het Belgisch Jeugdwerk en Jan Laurijssen van het Hollands Jeugdwerk. We zijn bij mekaar gekomen en zijn vrienden geworden. Wij hebben samen

Fons bij de start van de wielersesdaagse in de jaren '80

aan de wieg gestaan van Jeugdwerk Baarle. Niks meer apart. Eén Jeugdwerk veur heel Baol. Toen het Cultureel Centrum er was, kwam alles in een stroomversnelling. De Gemeenschappelijke Bibliotheek wier opgericht en kreeg er onderdak. Dat geldt ook voor de Muziekschool Baarle."

Keienlegger Fons Cornelissen op de Singel in 1998

De oktoberkermis wordt in 2000 geopend door Fons Cornelissen

Verwelkoming Sinterklaas door Fons en Jan Hendriks in 2000

Lisette Sneijders, Gerda Bogzaerts en Fons in 1998 in het gemeentehuis van Baarle-Hertog

Kardinaal Simonis opent samen met Fons het kaarsenmuseum van Frits Spies op 31 maart 1997

Wakker liggen heeft Fons ook wel eens gedaan. Dat was om in Baarle een Kaarsenmuseum te krijgen. De familie van de Giessen kocht de kaarsencollectie en stelde die gratis ter beschikking van het Baarlese museum dat intussen was opgericht. "Ik heb heel wat inspanningen moeten doen om het benodigde geld bij mekaar te krijgen. Van de gemeenten, de plaatselijke ondernemers en van de banken had ik f 150.000,- nodig. Uiteindelijk zijn er de centen wel gekomen."

Baol is achteruit gegaan

Over de ontwikkeling van Baarle maakt Fons zich best veel zorgen. "Als mensen van Alphen, van Turnhout en van Chaam Baol binnenrijen, da z et er nie uit. Ge ziet bouwvallen, grote open plakken en leegstaande winkels en andere bedrijfsgebouwen. Dan denk ik, jongens, jongens wa is er gaonde. Die leegstand heeft nie zo zeer mee de crisis te maoken denk ik. Het hee gewoon te maken mee het feit dat er in Baol te veul van ut zelfde is. De zwakkeren die de

naar n'et meer kunnen betalen vallen dan uit de boot. Zaken d'e kwaliteit bieden, vallen nie om. Baol ziet er al geruime tijd nie zo mooi meer uit. Er is veul te veul noogbouw gekomen. Het dorpsse is verdwenen."

Liza en Fons kunnen elkaar niet missen

Ze konden elkaar al te voorbije jaren al niet missen, maar dat kunnen ze nog steeds niet, zo blijkt. Fons: "Ik heb altijd heel veul steun gehad van ons Liza. Altij. ik had nooit kunnen doen wa ik gedaon heb, als ons Liza nie zo tolerant gewiest was. Ik was veul weg. Maar als het nodig was, was ik ook thuis hoor. Liza: "Da klopt. De kinderen hebben er nooit iets van gemerkt da Fons veul weg was. Ik zelf was er nie veul bij als Fons op pad was als burgemeester. Ik was ut liefste thuis. Ja, wij zijn nog a tijd nee gek op mekaor." Fons: "Wij zijn inderdaad heê gek op mekaor. Ge kunt elkaar nie meer missen. Liza: "Mar er komt un moment dat een van de twee er n e mir is. Daar praoten wij wel eens over." Fons: "Ik heb gin schr k van oud worden of dood gaon. Als ik dement zou worden, da zou ik heel erg vinden veur de omgeving. k voel me nog heel goed gezond. Ik slik elke dag van de apotneker wa onderhoudsproducten en dan voel ik mij prima. En als ik als irste dood ga, is alles geregeld veur ons Liza en de kinderen. Ik heb mijn bidprentje ook a. gemaokt." Desgevraagd zegt Fons eigenlijk maar één hobby te hebben: altijd bezig zijn voor het Baarlese verenigingsleven. "De leste tijd vooral veur Stichting Ondernemend Baarle, de VVV en de parochie St. Remigius. De laatste twee jaar heb

Reünie van de familie Cornelissen in 1963 voor het huis aan het Oosteind waar het gezin Cornelissen gewoond heeft. Op de tweede rij zit links tante Bertha en uiterst rechts nonkel Fons, de naoorlogse voogden van de kinderen Cornelissen

ik het archief van de parochie op orde gebracht. En heel af en toe kijk ik 's avonds un bietje TV mee ons Lieske." Als Fons dat zegt kijkt Liza liefkozend naar hem. Fons: "Schenk nog mar eens un bakske in vrouwke!"

Afscheid

Fons en Liza, ik vond het bijzonder

aangenaam om bij jullie te zijn om te buurten en om fotoalbums door te kijken. Ik weet zeker Fons, dat onze leden jouw levensverhaal met heel veel aandacht zullen lezen. Privé heb je heel veel leuke dingen meegemaakt maar ook heb je heel veel droefenis gekend. Zakelijk heb je je sporen in Baarle meer dan verdiend. Tot in lengte van jaren zullen mensen denken aan jouw

geweldig invulling van het burgemeesterschap en het vele dat je door jouw inspanningen tot stand hebt gebracht.

Namens al onze leden hoop ik dat jullie samen nog heel lang in goede gezondheid bij elkaar zullen zijn. Het gaat jullie goed!

Fons, Liza met de kinderen en kleinkinderen in 2002 bij hun gouden huwelijksfeest

Ons heemblad al 25 jaar een begrip!

ANDRÉ MOORS

Amalia heeft reden voor een klein feestje! Precies 25 jaar geleden namelijk verscheen ons eerste verenigingsblad. In dit artikel informeren wij u over de geschiedenis ervan. Volgens velen is Van Wirskaante uitgegroeid tot het visitekaartje van de vereniging. Heel vaak horen we dat mensen lid zijn geworden van Amalia omdat ze Van Wirskaante toch 'zon schoon boekske' vinden. Reden voor ons om op de ingeslagen weg verder te gaan. Geweldig vinden wij het dat we deze Van Wirskaante geheel in kleur kunnen presenteren. Dit kunnen wij doen dank zij de spontane medewerking van onze sponsor de Koninklijke Drukkerij Em. de Jong bv.

De werkers van het eerste uur

Al bij de oprichting van onze vereniging in 1976 is men zich ervan bewust dat een eigen periodiek het heemkundig onderzoek kan stimuleren met het oog op de publicatie van de resultaten. Onze oud-secretaris Loffeld wist dat interesse bij de bevolking kon

worden gewekt door het uitgeven van een eigen blad. Tijdens de bestuursvergadering van 11 mei 1981 wordt dan ook gedacht aan het formeren van een redactiecommissie om regelmatig uitgaven op stencil te verzorgen. Het ontbreekt dan echter aan de nodige mankracht om de continuïteit te verzekeren. Het duurt uiteindelijk

nog tot september 1986 vooraleer een eerste nieuwsbrief verschijnt ter gelegenheid van het tienjarige bestaan. Vier maal per jaar wil Amalia voortaan op deze manier de communicatie verzorgen tussen bestuur, werkgroepen en leden. De nieuwsbrief kan de aanzet zijn om te komen tot een heemperiodiek.

De omslag van ons eerste heemblad van 1 september 1986

Fons Raeljmaekers neemt zeven jaar lang in zijn eentje de samenstelling van de nieuwsbrief op zich. De tien eerste nummers maakt hij eigenhandig op een typemachine. Als kaft volstond een dubbel gevouwen groen A4-tje met het logo erop. Vanaf november 1989 verandert de opmaak. In totaal negen jaargangen lang neemt Ed Ragas de opmaak voor zijn rekening, eerst onder redactie van Fons, daarna als hoofd van de redactieraad. Ed Ragas zorgt er met de computer voor dat de nieuwsbrief een professioneler uiterlijk krijgt. Zijn kundigheid maakt van de nieuwsbrief een volwaardig tijdschrift met heemkundige artikelen naast het nodige verenigingsnieuws. Maar liefst 23 nummers verschijnen in een dikke, witte kaft met daarop een tekening van het heemhuis.

Ook Fons Raeljmaekers verrichtte heel veel werk voor de redactieraad in de jaren '80 en '90

het uitgeven van boeken voor diverse uitgeverijen. De redactieraad zou voortaan alle publicaties van

de vereniging verzorgen. Ed Ragas wordt aangesteld als coördinator voor de technische realisatie. De eerste vergadering van de redactieraad vindt plaats op 14 juli 1993. Fons Raeymaekers, de redacteur van het eerste uur, treedt toe tot de redactieraad en Ed Ragas blijft de opmaak verzorgen: daardoor was de continuïteit gewaarborgd.

Een veelzeggende naam voor het verenigingsblad

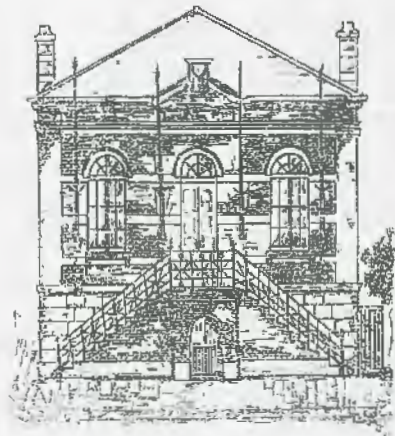
Al begin 1991 verwerpt de Algemene Ledenvergadering de naam 'Annales Baerlensis'. Waarschijnlijk omdat die te moeilijk of misschien zelfs te elitair wordt bevonden.

De omslag van ons heemblad wordt vanaf september 1989 vernieuwd, inclusief een tekening van ons heemhuis

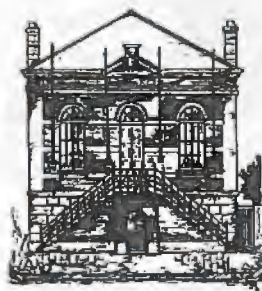

Ed Ragas had gedurende de eerste jaren een erg belangrijke inbreng bij de totstandkoming van onze heembladen

Het duurt nog tot 26 april 1993 alvorens wordt beslist aan Ed Ragas te vragen om een redactieraad te vormen. Ed verzorgt immers al jarenlang de opmaak van de nieuwsbrief en heeft ervaring met

**HEEMKUNDE-KRING
"AMALIA VAN SOLMS"
Baarle-Hertog-Nassau**

jaargang 10, no. 4
december 1995

In december 1995 verandert het uiterlijk van ons heemblad opnieuw. Dit keer krijgt Van Wirskaante een 'blauw-wit jasje'

Twee jaar later, in 1993, wordt aan archivaris Zom gevraagd om na te denken over een geschikte naam voor ons verenigingsblad. 'Van beide kanten', wordt als idee niet slecht bevonden. Die betekenis was heel toepasselijk, maar de naam klinkt te flauw en kan ons niet overtuigen. Herman Janssen vertaalt de naam in het dialect naar 'Van Weerskaante'. Ed Ragas doet de suggestie om er 'Van Wirskaante' van te maken. Het bestuur weet meteen dat het goed is!

Begin 1995 wordt door de leden unaniem gekozen voor 'Van Wirskaante', een naam die de werking van onze vereniging goed typeert. Alles wordt immers van twee

kanten ('van wirskaante') bekeken: we zijn actief in Nederland en in België, we hebben leden aan beide kanten van de grens en we belichten zaken uit heden en verleden, zowel vanuit Baarle-centrum als vanuit de buitengebieden. De naam blijkt goed te liggen in het gehoor en raakt dan ook vlug ingeburgerd. Ook het uiterlijk van het heemblad verandert. Ed geeft 'Van Wirskaante' het bekende blauw-witte jasje. De eerste Van Wirskaante verschijnt in april 1995.

Het drukken van Van Wirskaante

Vanaf september 1998 neemt Herman Janssen tijdelijk de taak van

Ed over. Er komen vaste verschijningsdata: de eerste dag van de maanden maart, juni, september en december. Een groter aantal illustraties maakt het tijdschrift nog aantrekkelijker. Begin 2000 wordt Van Wirskaante door de commissie voor Volksontwikkeling en Bibliotheekwerk van de Vlaamse Gemeenschap beoordeeld als 'verdienstelijk en goed'. Ons heemblad belandt daarmee in de op één na hoogste categorie (die van de wetenschappelijke publicaties is de hoogste).

Begin 1998 wordt ervoor geopteerd om Van Wirskaante te laten drukken bij sneldrukkerij Roggeband in Breda. Vanaf medio 2000 neemt Peter Tuytelaars het complete zetwerk voor zijn rekening. Hij neemt de taak over van Herman Janssen, die zich binnen de vereniging op andere zaken ging toelleggen.

Het aantal artikelen groeit in de jaren na 2000 gestaag. Steeds meer blijkt dat we behoefte hebben aan een groter formaat. Bovendien willen we Van Wirskaante veel meer gaan opfleuren met fotomateriaal. Eigenlijk wensen we een hoger niveau voor ons heemblad. Het bestuur besluit om contact op te nemen met directeur Joep de Jong van de Koninklijke drukkerij Em. de Jong bv. Eind 2006 voert een delegatie van het bestuur met hem overleg. Met zijn voorstel voor wat betreft de opzet en uitvoering van Van Wirskaante alsmede het daarbij behorende kostenplaatje, waren wij zeer tevreden.

Op 1 maart 2007 verschijnt de eerste Van Wirskaante volgens de nieuwe opzet. We vernemen louter positieve reacties.

Tot 1 december 2008 blijft Peters Tuytelaars in zijn vrije tijd de

Dank zij de Koninklijke Drukkerij Em. de Jong bv zal u de laatste jaren de kwaliteitsimpuls voor Van Wirskaante niet ontgaan zijn

opmaak verzorgen. In goed overleg met Peter en de Koninklijke Drukkerij Em. de Jong besluit het bestuur om de opmaak voortaan ook door de drukkerij te laten doen. Daardoor zijn wij verzekerd van een nog hogere kwaliteit van ons heemblad. Medewerkers van de drukkerij met wie het meest te maken hebben en met wie wij prima samenwerken zijn: Ron Grooten en H el ne Smits voor de planning, Aloïs Potters voor de lay-out, Marc Nooyens voor de foto's en Bart Van Deun voor de digitale opmaak. En als Bart Van Deun de digitale opmaak heeft verzorgd, volgen nog

een aantal vakbekwame mensen die voor het eindproduct zorgen: een bijzonder verzorgde Van Wirskaante.

Wij kunnen u verzekeren, het enthousiasme bij het bestuur, de redactiecommissie en de betrokken medewerkers van de drukkerij de Jong is groot om op de ingeslagen weg verder te gaan!

Dank

Op het gevaar af dat we vergeten mensen te noemen die in de afgelopen 25 jaar hun bijdragen hebben geleverd om ons heemblad

vier keer per jaar uit te brengen en te werken aan de verschenen extra nummers, doen we toch een poging.

Heel veel dank spreken we uit aan het adres van de leden van de redactieraad in verschillende samenstellingen die er voor zorgden dat in ons heemblad interessante artikelen waren te lezen: Maria Voeten, Ad Jacobs, Jos Jansen, Ed Ragas, Fons Raeijmaekers, Antoon van Tuijl, Herman Janssen, Piet van der Flaes, Gerrit de Jong, Trudy Roes, Wilma van Hel, Peter Tuijelaars en André Moors.

Fijn was het ook dat anderen dan redactieleden regelmatig artikelen aanleverden: Fons Willemsen, Els Verblest, Jeanne Meeuwesen, Ria Willekens, Jos Withagen, Jes Segers, Ria Laurijssen, Nicole Ragas, Anton Zom, Jeroen Geerts, Jan Willekens, Herman Boeren, Jan Broos, Jan Brunier, Ad van Eijl-van de Klashorst, Willy Ollislaegers, Anna Roelen- Willemsen en Huub Gulickx.

En last but not least is een woord van dank op zijn plaats voor directie en medewerkers van de Koninklijke Drukkerij Em. de Jong bv.

Bart Van Deun van drukkerij de Jong verzorgt voor onze vereniging op een uitstekende manier de digitale opmaak van Van Wirskaante

Lizette Gulickx-Verachtert: al jaren 'hoffotograaf' van Amalia

ANDRÉ MOORS

Al vele jaren is Lizette Gulickx-Verachtert, samen met haar man Marcel, bij vrijwel alle activiteiten van Amalia present. Maar er is meer. Lizette maakte tijdens die activiteiten meer dan duizend foto's. Regelmatig maakten wij een extra afdruk voor ons verenigingsarchief. Wij vonden het tijd worden om een aantal door Lizette gemaakte foto's ook eens in Van Wirskaante te plaatsen en haar zo figuurlijk in de bloemetjes te zetten.

Lizette gunde mij een blik in haar fotoarchief. Foto's die ze allemaal keurig geplakt heeft in een groot aantal albums. Alle foto's heeft ze voorzien van onderschriften en andere informatie over die activiteiten. Vanwege de hoeveelheid foto's bleek al gauw dat het bijzonder moeilijk is om keuzes te maken. Uiteindelijk heb ik een selectie gemaakt uit de periode 1993 tot 2003. Dat is een periode die al weer even achter ons ligt. De foto's vertellen heel veel over de deelnemers en de gezellige sfeer

Lizette Gulickx-Verachtert

tijdens door Amalia georganiseerde heemreizen, wandelingen e.d. Het zal u bij het bekijken van de foto's ongetwijfeld ook opvallen dat ondertussen een aantal leden kortere of langere tijd geleden zijn overleden. Ik weet zeker, ook u zult met respect en warme gevoelens terugdenken aan hen die er helaas niet meer zijn.

Lizette, bedankt voor het maken van de vele foto's en voor jouw medewerking voor deze fotocollage. De grote Amalia-familie hoopt

dat jij en Marcel nog vele jaren present zullen zijn bij toekomstige activiteiten. Oh ja Lizette, vergeet dan niet jouw fotocamera mee te nemen! Afgesproken?

Noot: De in de onderschriften bij de foto's genoemde namen zijn vermeld in de volgorde 'van links naar rechts'.

Lokale Heemdag 1993: Miel Rijsbosch, Rian Voesenek, Guust Haagen, Maria en Leo Voeten, Annie Rijsbosch en ?

Open Monumentendag 1993: Lizette Gulickx, Riet Haneveer, Sophie Ragas en Nicole Ragas-Joosen

Heemreis naar o.a. Heusden 1994: Vooraan Ann Janssen en Corrie Verhoeven. Achteraan Jaak Braspenning, Karin Verhoeven, José en Ad Jacobs, Jan Verhoeven, Gerrit en Jo Jansen, Liza van den Broek

Lokale Heemdag Ulicoten 1994: op tractor Toon Gillis en Leo Voeten

Heemreis Zoersel 1995: Gerrit Jansen, Jan van Strijp, Lia van Gils, Bertha Keustermans, Bertha Haagen, Els Janssen, Wout van den Broek, Til van Tilburg-Peemen. Kinderen Bart en Ann Janssen en ?

Lokale Heemdag 1995: Fons Keustermans en Stan Grooten

Nieuwjaarsreceptie 1995: Nel de Jong, Jo Wolters en zijn vrouw, Liza van den Broek

Bezoek Wortel Kolonie 1996: Ad de Leeuw, Ad Jacobs, Wil van Kemmeren, Frans de Leijer, Fred Diepstraten, Jan van de Kerkhof, Miet Willemsen, Kees Jansen, Bart Janssen, Miel en Annie Rijsbosch

Bezoek aan Heemerf Kasterlee 1996: Karel Dirven, Fred Diepstraten, Piet van Gestel, Marcel Gulickx, Wout van den Broek, Gerrit Jansen en Liza van den Broek

Heemreis Diest en Averbode 1997: Marcel Gulickx en Piet van Gestel

Heemreis Zundert 1998: ?, Antoon de Jong, Bart en Herman Janssen, Anneke Gulickx-Koks, Bertha Haagen en Riet van Laarhoven

Heksenwandeling 1997: ? en Johan Remeijnsen

Heemreis Diest en Averbode 1997: o.a. Piet van Gestel, Marcel en Lizette Gulickx, Anneke Gulickx-Koks, Bertha Haagen en Liza Cornelissen-Versmissen

Heemreis Oudenbosch 1998: Alle deelnemers poseren voor de basiliek

Wandeling in de Krommehoek 1998: Neel Oorincx, Antoon van Tuijl en Fons Keustermans

Heemreis Bergen op Zoom 2000

Tentoonstelling Grootmoeders Tijd 1999: Ad van Eijl-van de Klashorst, Lydia Luyten, Anneke Gulickx-Koks, Dré en Ad Kusters, Fons Willemsen

Lange wandeling Minderhout 2000: Marcel Gulickx, Leo Voeten, Antoon van Tuijl, Jan Lückman, Gerry Moors

Lange wandeling Hoogstraten 2000: ?, ?, Fonne en Elian de Rooy, Lia van Gils, Janus Laurijssen, Ad en Henk Leijten

Heemreis Antwerpen 2001: Jeanne en Cees Remeijsen

Heemreis Antwerpen 2001: Marcel en Lizette Gulickx, Fred Diepstraten, Jo van Haperen, Riet Boeren, Nel Rodenburg

Lokale Heemdag Castelre 2001:
Charel Geerts, Jo van Haperen,
Margreet van Wijnen, Jeanne Gulickx-
van Besouw, Jan van Strijp

**Onthulling ballonmonument Castelre
2002:** Ron en Petra Grooten en zoon
Rens (l), Monique de Vet-Grooten en
zoon Michel

**Lokale Heemdag bezoek aan
aardbeienkweker Wim Segers in
Zondereigen 2002:** Cinus Rodenburg,
Wim Segers, Antoon van Tuijl,
Herman Janssen, Ad Kusters

Onthulling ballonmonument Castelre 2002: Frans
Adriaensen en Marcel Gulickx

**Bezoek stadhuis Turnhout i.v.m. viering 400e verjaardag
Amalia 2002:** Jeroen, Maarten, Jose en Fons Raeijmaekers

Lange wandeling Turnhout Boone's Blijk 2002: Ad Kusters, Willy de Leeuw-Jacobs, André Moors, Jan Lückman, Dré Kusters, Joep de Jong, Jan van de Kerkhof, Jos de Rooy

Lange wandeling Turnhout Boone's Blijk 2002: De gehele wandelgroep

In Memoriam

Helaas hebben wij in de afgelopen periode weer van enkele leden afscheid moeten nemen.

Wij gedenken:

Rinus van Bavel, Baroniestraat 19, Baarle-Nassau
overleden op 15 februari 2010,

Fon de Rooij, Lode Peetersstraat 12, Baarle-Hertog
overleden op 22 februari 2010,

Maria Laurijssen-van de Lisdonk, Julianahof 20, Baarle-Nassau
overleden op 24 maart 2010,

Namens bestuur en leden van Amalia wensen wij de nabestaanden heel veel sterkte toe.

Om er zeker van te zijn dat we niemand in deze rubriek vergeten te vermelden, doen wij een vriendelijk verzoek aan nabestaanden om een overlijdensbrief naar ons te sturen. Het adres van ons redactielid André Moors is: Hertogenstraat 14, 5111 AR Baarle-Nassau.

Nieuwe leden

ANDRÉ MOORS

Onze vereniging kent nog steeds een sterke groei. In de periode van 1 februari 2010 tot 1 mei 2010 kregen wij er weer 46 nieuwe leden bij.

Op 1 mei 2010 telde onze vereniging 1293 leden. Al onze nieuwe leden, zie het overzicht hierna, heet Amalia van Solms (zie afbeelding) van harte welkom!

mevr. R. Verhoeven,
dhr. J. Mertens,
mevr. M. v.d. Broek,
fam. J. Mertens,
fam. K. Jacobs,
fam. J. Rijvers,
mevr. H. Schutjes-Verschueren,
mevr. R. Van Haeren,
mevr. J. Verbreuken,
mevr. C. Kokx-v.d. Brand,
dhr. J. Kokx,
fam. L. Staes-Jansen,
fam. R.de Bruin-Gatzen,
mevr. R. Antens-van Bavel,
fam. J. Boeren-Maes,
fam. A. van Steen (was pers. lidm.),
fam. C. van Loon (was pers. lidm.),
mevr. A. Steijaert-van Loon,
fam. A. Broos,
fam. S. Mathijssen (was pers. lidm.),

fam. M. Merckens (was pers. lidm.),
fam. J. Rijvers (was pers.lidm.),
fam. A. Sakko (was pers. lidm.),
fam. J. Withagen- v.d. Burg (was pers. lidm.),
dhr. A. van Beek,
dhr. J. van Steen,
fam. C. Timmermans,

fam. C. Broos,
fam. F. Theeuwes,
fam. P. Van Kaam,
dhr. R. den Otter,
dhr. F. Siemons,
mevr. R van Opstal,
dhr. J. de Bie,
mevr. M. Oomen-van Gils,

Met een knipoog en een glimlach...

RIA WILLEKENS EN
JOS WITHAGEN

Mogen we ons even voorstellen? Zowel Jos als Ria kornen uit het onderwijs. We genieten sinds korte tijd van onze vrije tijd. Ons beider levens heeft nogal wat raakvlakken. Vanuit dezelfde lagere meisjesschool Gerardus Majella te Baarle-Nassau zijn we naar het Pensionaat H.Hart in Reuver gegaan om intern de MULO te volgen. Van daaruit hebben we al-lebel gekozen voor het kind via een onderwijsopleiding: Jos in Tilburg op de kleuteropleiding, Ria in Dongen op de kweekschool. In de jaren zestig zijn we als erg jonge juf gestart in Ulicoten/Alphen.

Via onze eigen kleine kinderen kwamen we elkaar weer tegen bij Peutersoos Ukkie. Na diverse tussenstappen werden we tenslotte goede collega's op De Akkerwinde, waar we na ongeveer 15 jaar onze

Jos omstreeks 1960

onderwijsloopbaan beëindigd hebben.

Onze eindconclusie: Onderwijs geven aan jonge kinderen is het mooiste wat er is!

Nu willen we samen wat luchtige

Ria omstreeks 1962

artikelletjes schrijven in Van Wirskaante. Wellicht met een link naar het kind en het onderwijs. Waarschijnlijk met een vette knipoog en een brede glimlach. Vandaar bovenstaande gekozen titel.

Bij de zusters op kostschool (1)

Kostscholen ofwel internaten zijn heden ten dage in de vergetelheid geraakt en hun aantal is aanzienlijk geslonken. Religieuze congregaties kregen minder mensen, zij trokken zich terug. Vanaf de eind zestiger jaren was kostschool "not done". Zij riep associaties op met

donkere, conservatieve instellingen, waar strenge zusters de scepter zwaalden.

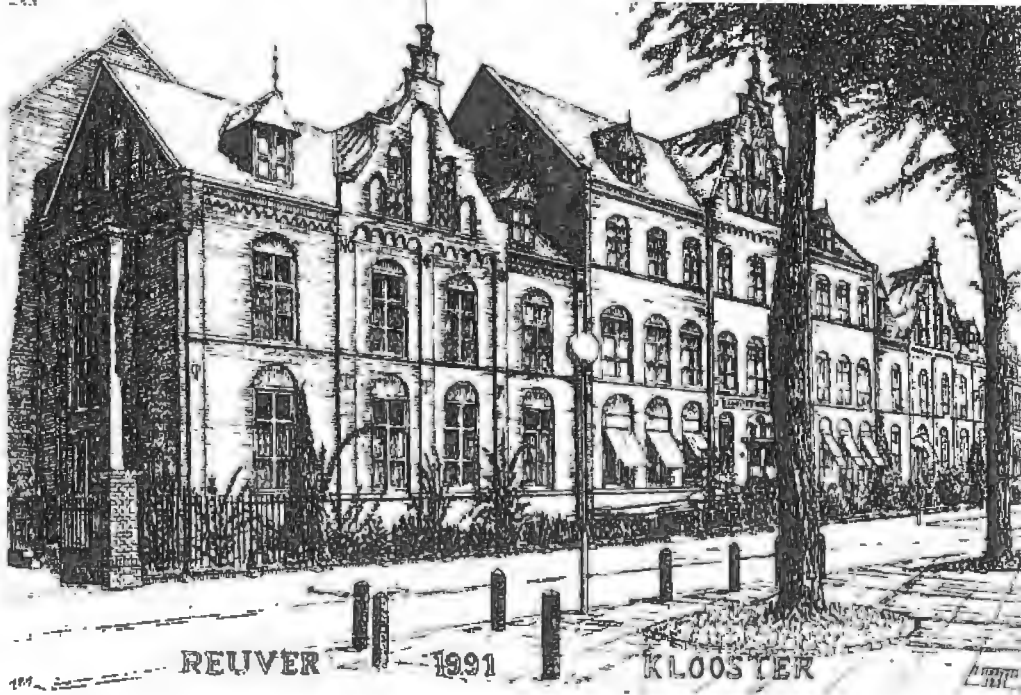
Wat is een kostschool?

Het woord "kostschool" is in de huidige tijd een woord dat vooral bij jongeren vragen oproept. Zij kennen het begrip maar amper

meer. Kinderen kunnen er zich al helemaal niets meer bij voorstellen. Wij juffen kregen soms vragen als: Is dat een school die veel kost? Heb jij écht op kostschool gezeten? Mocht je dan bijna nooit naar papa en mama toe?

Een school waar je móest blijven slapen leek hun aanvankelijk leuk. Dan dachten ze aan de huidige populaire, vetgave pyjamafeestjes

Pentekening van de in 1991 gerenoveerde voorgevel van het klooster en Pensionaat H. Hart te Reuver.

op verjaardagen. Maar "moeten blijven slapen" zwakte naderhand toch af naar "stout geweest zijn". Kostschool wordt blijkbaar wel eens vergeleken met een school waar je moet leren om je gedrag te verbeteren. Wat zijn we vaak meewarig aangekeken. Juf zijn en op kostschool gezeten hebben... dat gaat in kindergen niet goed samen.

De kostschoolervaringen zijn natuurlijk niet bij iedereen hetzelfde. Enerzijds zijn deze positief, anderzijds voelde menig meisje zich onderworpen aan een soms uiterst strak regime en niet zelden beroofd van al haar vrijheid. De reden dat kinderen op kostschool zaten met achteraf negatieve ervaringen, blijkt vaak een andere dan bijvoorbeeld van ons tweeën. Wij hebben daar ook begrip voor. Toch willen we proberen om met een glimlach terug te kijken naar die bewuste tijd van kleurrijke en persoonlijke

ervaringen. Tja, we zullen altijd wel "kostschoolmèskes" blijven....

Doorstuderen

Dat in de jaren veertig tot eind zes-

tig van de vorige eeuw in Zuid Nederland en Vlaanderen kostschool hoogtij vierde, had natuurlijk diverse redenen. Vooral in de tijd van de wederopbouw en enkele decennia erna werkten mensen

Baarlese meisjes rond 1958 in Reuver.

V.l.n.r. Zittend: Gerda Simons en Jeanne Couwenberg. Staand: Annemieke van Iersel, Jos van den Burg, Anny de Jong, Anny Verhoeven, Ria van Lanen.

erg hard om na de oorlog er weer "bovenop" te komen. De gezinnen in onze katholieke omgeving waren doorgaans groot. Het hele gezin werkte mee in de zaak of op de boerderij. De behoefte om verder te studeren werd bij menig kind echter ook sterker. Het onderwijs op de lagere scholen was verbeterd, mede door de grote inzet van diverse congregaties, ook in ons dorp. De Zusters Dominicanessen, maar ook de juffrouwen Schobbers, stimuleerden vaak kinderen om door te studeren. De zusters hadden meestal elders in het land scholen voor het voortgezet onderwijs, meestal met een internaat eraan verbonden. Zij spiegelden de ouders voor dat een internaat dé kans was om hun kind te laten doorstuderen. Er waren kinderen die echt niet naar kostschool wilden, maar soms wel móesten. Ouders, die kostschool maar niks of te

duur vonden, lieten hun kinderen naar "de stad" gaan of ter plaatse naar de huishoudschool. Echter doorstuderen in "de stad", ver van het dorp wonen plus nog op de boerderij helpen gingen vaak niet goed samen. Thuis studeren in een drukke zaak, waar moeder van 's morgens vroeg tot 's avonds laat in de winkel stond, was meestal ook geen goede optie. Zonder inspraak van het kind zelf kwam dan de mededeling: jij mág naar kostschool! Een gedegen opvoeding en een goede studie stonden hoog in het vaandel. Voor de ouders was het een geruststelling dat hun dochter in goede handen was.

Wij tweeën zijn daar sprekende voorbeelden van. Wij hebben gewoon geaccepteerd dat doorstuderen en kostschool bij ons thuis aan elkaar gekoppeld werden. Ons toen al vaststaande doel "juf

worden" konden we zo bereiken. En dus gingen wij naar de MULO op het pensioonaat H. Hart bij de zusters Dominicanessen te Reuver in Midden Limburg aan de Maas. Over het algemeen hebben wij daar goede herinneringen aan. We kunnen echter wel stellen: Een iets ander leventje dan de huidige studenten op karners of op kot!

Echt lánq weg van huis

Als de keuze gemaakt was werden de voorbereidingen getroffen. Spannend....! Een grote hutkoffer werd besteld bij de timmerman, van hout of metaal met koperen beslag, want voorlopig ging je wel voor drie maanden van huis. Dus er ging een flinke uitzet mee o.a. lakens en slopen. Van handdoeken, washandjes en ondergoed ieder twaalf stuks. Alles moest genummerd worden. Onze

Fotosessie bij station te Reuver, 1959.

V.l.n.r. Annemieke van Iersel, José Sommen, Jos van den Burg, Anny Verhoeven.

nummers U157 en U133 staan nog in ons geheugen gegrift. Veel kleren werden gemaakt door de gezusters Bruurs uit Loveren. Ik kan me nog herinneren dat een oude jas van moeder werd losgetornd om door de dames Bruurs tot een passende jas te worden omgeturnd. En je was er nog trots op ook. Kom er nu maar eens om! Wij mochten zes keer per jaar naar huis. Voor fl 4,25 enkele reis, twee maal overstappen in Eindhoven en Roermond. Vanaf Tilburg met de bus naar Baarle. Tijdens de wachttijden op de stations vermaakten we ons prima met "fotosessies". Zo kwam het ook een keer voor, dat we de trein gemist hadden op carnavalsdinsdag. De zusters stonden ons toen persoonlijk op te wachten op het station in Reuver. Ouders konden tussendoor wel op bezoek komen, maar dat was helaas niet voor iedere ouder en kind weggelegd.

Het Sinterklaasfeest werd zowel op school als op het internaat groots gevierd. Van thuis kregen we cadeautjes opgestuurd. Met ruim 12 jaar kreeg je nog een mooie pop, als je een echt "poppenmieke" was! De brugwuppen van nu zouden dubbel liggen!

Alle leerlingen kregen een chambrette toegewezen op een slaapzaal, die meestal de naam droeg van een heilige zoals: Imelda, Anna, Michel, etc. Een chambrette bestond uit een kleine ruimte met een bed en een kastje. Voor de chambrette hing een gordijn te wapperen. Als je geluk had, sliep je op een slaapzaal waar je een vaste wastafel tot je beschikking had. Was de zolder de aangewezen slaapzaal, dan moest je het met een emaille lampetkan stellen. Elke ochtend vroeg eruit, want dan

Fotosessie op het station te Roermond, 1962
 V.l.n.r. Jeanne van Gils, Tiny de Jong, Ria Jansens.
 Achteraan: Wiesia Kerremans en een onbekende mevrouw.

Het interieur van een chambrette. Links zie je het kapmanteltje hangen over de kamerjas.

V.l.n.r. Zr. Rodriguez (Directrice), Rose-Marie Moreillon uit de Ned. Antillen en Zr. Innocentia (Internaatzuster met "werkmouwen" aan)

ging dat o zo vervelende belletje, vervolgens als een haas zo snel op je knieën voor je bed. Er werden wat gebeden gepreveld, terwijl de slaapzaalnon langskwam met haar suizende habijt en rammelende rozenkrans. Zij controleerde of je geknield in gebed verzonken was, na die zo indringende "opstaan-bel". Soms kroop je nog wel eens terug je warme bed in, maar dat deed je geen tweede keer. Ieder belletje had trouwens zijn eigen betekenis zoals: opstaan, was-sen, wastafel schoonmaken, bed opmaken en opruimen. Het was frustrerend om in de chamberette naast "de dienstdoende slaapzaal-zuster" te slapen. Geintjes uithalen waren dan niet voor je weggelegd, terwijl anderen wilde verhalen vertelden over kussengevechten en wat dies meer zij.

Eén keer in de week was het badbeurt. Op een lijst kon je zien,

wanneer je aan de beurt was. De luizenkam mee... Overigens een verplicht object in je toilettaas. En niet te vergeten ons zelf gebor-duurde kapmanteltje, nu niet meer in zwang. Het was een soort grote kraag met lintjes wat je omdeed als je je haren moest kammen en voor de behandeling met de luizen-kam, indien nodig! Overal was er controle.....

Eten vond plaats in de refter. Ieder-een had zijn eigen plaats. Na af-loop om de beurt corveedienst. Het eten was niet altijd "je van het", je lustte ècht niet alles maar ja.....het was opeten of niets! Bietjes is voor velen nog steeds een crime. Zoals eveneens op zondag de steeds weer terugkerende snijbonen met een droog runderlapje, die ná kost-schooltijd even niet meer in beeld hoefden te komen. Het goúter, een mooie Franse benaming voor een tussendoortje om vier uur,

bestond uit twee boterhammetjes "van tevredenheid". Er was geen beleg, alleen boter. Soms werden deze boterhammen belegd met appel, of met een overgebleven prak zuurkool van de vorige dag. Met veel fantasie smaakte dat heerlijk. Niets was te dol! Na de ochtendrituelen gingen we naar de kapel. Elke ochtend. Echter vóór het ontbijt hadden we de kapel al achter de rug...

Niet uitgepraat

Bij de kapel aanbeland merken we al lachend op dat we nog lang niet uitgepraat zijn...

Via foto's en documentjes komt er steeds meer boven. Laten we de volgende keer ons biddende en studerende meisjesleven op kostschool onder de loep nemen. Daar verrassen we u als lezer de volgende keer mee.

Totaalfoto t.g.v. het gouden priesterfeest van Rector Meijer (Dominicaan) tevens t.g.v. het 10-jarig bestaan van de Mulo(na de oorlog) in Reuver, 1957.
Midden Rector Meijer en Zr. Rodriguez.

Van een nat pak en ene pinegel die terug moest

FONS WILLEMSSEN

In dees verhaoltje gaai ik gère 's terug naor 1930 of daor zo omtrent. Ik ging al tegen de aacht jaor, vuulde m'n èègen al wè groter en durfde nao school-tèèd ook al wè wijer van huis te gaon speulen. Meestal was dè meej de mannen van de mulder, meej Jos en Jan. Daor heb ik wè meej gespeuld. Mèr ook meej de Leijtesmannen; Toon en Jaoneke. Ik weet nog wel hoe we vogeltjes gingen zuuken op de Haaihoef.

Zo in 't veurjaor op ene woensdagmiddag wilden wij meej z'n allen het veld in om vogeltjes te gaon zuuken. Dan gingen we op pad meej die van de mulder, meej Toon en Jaon Leijten, onze Jos en ik. Bij Nard van Keeske Boeren gingen we langs, want die wou ook wel gère meej. We waoren nog geen half uur onderweges of we hadden al ene zakdoek – zo'ne grote rooie die ze laoter meej de carnaval om hullie'je nek droegen - vol aaikes van koolduiven en eksters.

Diepe sloot

Onze strooptocht was nog nie gedaon. We trokken nog verder de velden en de bossen in. Daor

kwamen we wel een probleem tegen. D'r laag op een zeker moment enen diepen sloot waar wij overhenne moesten. Wie het beste dierf, sprong het eerste. Hoe moesten nou die aaikes naor den overkaant? Ge kunt toch nie mee die dingen in oew haand gaon

springen, want dan wordt het gelèèk struif. Een van de Leijtesmannen wist hoe dè kon. Hij zocht in 't bos enen langen tak, daor hong-ie de'n dichtgeknoopte zakdoek aon en zo konden we die deurgeven dwars over de sloot. Onze Jos was de kleinste van ons heel bende en hij dierf nie te springen. Wij riepen allemaal dat-ie dè genoeg zou kunnen en dè wij toch deur zouden gaon als hij nie meej kwaam. En hij sprong. Hij haolde het bekaant. Z'n voeten kwaamen sjuust op de raand van 't waoter, maor hij viel aachterover en laag te spartelen in de sloot. Toon Leijten zeej: "Pakt mijn voeten goed vaast, dan gaai ik over de raand van de sloot liggen en ik trek hem aon zijn poten uit 't waoter". Dè lukte goed en daor laag ons Joske op de kaant te kwèèken. Manneke, wè ging die te keer. Wij kossen 'm nie stil

krèègen. Blèèten, daor kon ie wè van! We proeederen van alles. Daor vond Nard Boeren wè verder 'n dieje sloot een zeeptonneke, waor den bojern al half uitgeroest waar. Hì wou dè aon onze Jos geven, maor niks te doen, die moest geen tonneke en o eef blèèten. Wij trokken toch maor deur en nou v'nden we daor in het boske van onze Vao (dè's onze grutvaoder) ene pinegel. Een van de mannen van de mulder waet hoe dè hij zo'n beest moet pakken. Hì tikt 'm heel zachtjes op z'n snuitje. Dan rolt zo'n en egeel z'n èègen op en dan kund'm heel veurzichtig oppakken. Hij zee tegen onze Jos: "A's ge nou voort stil wilt zèèn, dan krèègde gij dezen pinegel". Ge kunt' ge oven of n e, maor onze Jos was in ere keer stii.

Toch maor naor huis

Wè waoren wij blij dè we van dè geblèèt af waoren! De pinegel wier in het tonneke gedaon en we besloten om toch maor op huis op aon te gaon. Nard was al gaauw genug thuis, maor wij hadden nog wel een flink stuk te gaon. Onze Jos was zo nat a's enen fles (bunzing) en die moest echt zo gaauw a's 't kon thuis zèèn. Toon en Jaon Leijten gingen bij ons mee tot op de werft. Ons moeder hoort ons aankomen en komt naor buiten. Ze ziet onze Jos en zegt: "Wè hedde gij gedaon?" Onze Jos vertelt beteuterd wè't'r gebeurd is en ons moe zegt: "Doe gaauw die natte kleren uit en gao te bed. Ge kunt'r wel ziek van worre!" En aon mènèn vraagt ze: "Wè hedde gij daor 'n dè tonneke?" Ik leg u t dè wij ene pinegel vonden in onze Vao z'n bos en oè wij die meegebrocht hebben. "En gij brengt dè beestje maor 's gaauw terug naor waor

ge'm gevonden hebt", zee ons moe en bij ons waor moeders wil ook wet! Meej hangenoe pootjes ging ik weer het bos op aon. Toen 'k zo'n bietje halfswege waar, legde 'k dè tonneke plat op z'ne zijaant in enen droge sloot en ik zeej in m'n èègen tegen dieje pinegel: "Loopte g j van hier af zelf maor naor dè bos terug, want Fonske gao nie wijer meej!. Ik ben daor nog een bietje blèèven rondhangen om nie te gaauw thuis te z'n en ben toen maor weer op huis op aor ge-waandeld. "Hedde'm losgeiaoten?" zeej ons moe. En ik zeej van jao en docht: a's ze nou maor nie vraagt of ik er helemaal mee, teruggegaon ben naor 't bos van onze Vao. Dan zou 'k toch jao gezeij hebben, al wist ik goed dat ik dan zou liegen. En ik bedocht dè ik dan weer wè zou hebben veur in den biechtstoel. Jao, dè's echt waer; 'k loug af en toe wel 's iets om toch maor wè te kunnen biechten!

Tussen de middag

Ge wordt alle daogen slimmer a's ge 't zo cekèkt. Ik heb 's nachts

toch goed geslaopen en was de volgenden dag al weer op tèèd op om naor de m's van zeuven ure te gaon. Daor begon den dag meej in mènèn jonge jaoren. Was die gedaon dan gaauw naor huis om wè te eten. Wij iepen op klompkes. Dè gaaf me eer geklepper deur de straat. Thuis laag er enen bukkem co ons bord. Eègenlijk was't maor ener halve want enen hele, oè zaat er nie aon bij ons. Wie het eerste thuis was, pakte gaauw het stèertstuk. Dè haaj ons moe iets anger gesnejen. En wij trapten daor meej ons grote voeten 'n. Wij dochten dè't stèertstuk groter was, maor dè eek alleen maor zo. Om eten maokten wij geen ruzie. Wij waoren meej wèèn g tevreden. Veur dè we naor de school gingen, moester we altijd nog wel leren, zoals de katechismus en zo. Tussen de middag had ik nao 't eten nog wel wè tèèd om mussen te vangen. Die brochten ene cent per stuk op bij den Boerenbond. Al zèède maor aacht, negen jaor, ge verzint van al es om een paar centen te verdienen.

Onze Vao op den Haaikaant haaj mènèn geleerd hoe ik mussen moest vangen. Ik leej een paar bakstenen schoon 'n 't vierkaant op de werft en daorop enen plavuis of enen aanderen groten tegel. Meej een stokske d'r onder zette die, en tegel dan schuin omhoog en aon dè stokske doe'de een dun touwke en ge strooit wè voeier of brood onder diejen tege. Zo vong ik regelmaotig wel twee, drie mussen per dag, want d'r zaten er wel duuzend oij ons in de buurt. Mussen waoren gewoon een plaog.

Zo kwaam ik aen een paar zak centjes.

Archeologiedagen scholen in Baarle geslaagd

JAN WILLEKENS

Op maandag 19, dinsdag 20 en donderdag 22 april organiseerde Heemkundekring Amalia van Solms, samen met alle basislagere scholen uit Baarle-Nassau, Baarle-Hertog en Ulicoten archeologische dagen. Totaal ruim 150 leerlingen van de twee hoogste groepen/klassen namen, verspreid over de drie dagen, deel aan een viertal activiteiten. Drie hiervan vonden plaats in en rond het Cultureel Centrum.

Er werd gezamenlijk gestart met een powerpointpresentatie met als onderwerp archeologie en er werd verteld over oude voorwerpen welke de leerlingen hadden meegebracht. Bij de powerpointpresentatie waren de kinderen een en al aandacht. De meegebrachte voorwerpen varieerden van enkele heel mooie fossielen, een paar zeer oude fotoestellen, een echt antieke telefoon, twee oude koffiemolens, een oude rozenkrans en een soort lange lans met daarin een thermometer bij de punt. Hiermee werd vroeger gecontroleerd of de temperatuur in een hooiberg niet te hoog werd waardoor het hooi vanzelf zou kunnen gaan branden.

Antoon van Tuijl legt uit

Aan het werk

Hierna rouleerden de kinderen in drie groepen verder door de dag.

Een tweede activiteit bestond uit het namaken van prehistorische gebruiksvoorwerpen, zoals bijlen en speren. Met hout en

touw slaagden de kinderen er in om alles echt te laten lijken. De meeste kinderen bewerkten hun zelfgemaakte voorwerpen nog mooi met een mes en een viltstift. Het was leuk om aan het einde van de middag de kinderen met hun

Kwaliteitssperen in de maak

Onder het toeziende oog van Jos Verheijen kan er niets fout gaan

Het mooie weer was bondgenoot van de kinderen

De middagmaaltijd smaakt prima

eigen gemaakt voorwerp op hun rug naar huis toe te zien fietsten. Baarle werd even omgetoverd in een echt krijgerdorp. Ook werd er verteld over echte oude originele houten en stenen voorwerpen en er werd gewerkt met meetapparatuur waar de echte archeologen hun opmetingen mee doen.

Een afwisseling van de dag vormde een fietstocht naar een grafheuvel op Kwaalburg in Alphen. Uitleg werd daar gegeven over begraven en crematiemethoden in de diverse prehistorische tijden, over hoe de grafheuvel ontdekt is en welk on-

derzoek er verricht is. Vragen van de kinderen waren o.a.: zijn hier vroeger echt mensen begraven, liggen er nog mensen en voorwerpen in de heuvel, hoe is de heuvel

Met deze bijl kan een bos worden omgeknapt!

gemaakt, zijn de heuvels niet hoger, wat is er gevonden in deze heuvel. Ook werd er nog even naar de natuur in het bos gekeken.

Bij de vierde activiteit werden de kinderen via een toverformule 1000 jaar ouder gemaakt. Ze moesten materialen van nu (dus voor hen dan eigenlijk 1000 jaar oud) gaan benoemen. In een leskist zaten bijvoorbeeld lege wijnflessen, verpakkingen van voedsel, uurwerken en munten. Via het invullen van een vragenlijst moesten ze uitzoeken hoe de mensen 1000 jaar geleden (dus

Op weg naar de grafheuvel

eigenlijk nu) leefden en werkten, of ze gezond leefden, hoe duur iets was en waarmee betaald werd.

Met een lekkere appel, een frietje en een worstje en voldoende drinken werd ook voor de innerlijke

mens gezorgd. Aan het einde van elke dag iedereen tevreden, de Heemkundekring en de scholen, maar vooral de kinderen, die een gevarieerd programma voorgeschoteld kregen. Hulde aan de kinderen: enthousiast en gedreven

gewerkt! Hun interesse voor heemkunde en archeologie is op deze manier gewekt.

Mede namens de scholen bedanken we alle vrijwilligers die meegewerkt hebben aan deze

Jan Wiftekens geeft uitleg

De grafheuvel

Naar de top

Nog wat uitleg op de top van de grafheuvel

dagen en de diverse bekende en anonieme sponsoren. Door hun aller bijdrage werden de drie dagen een doorslaand succes. In Zondereigen werd er begin mei door de werkgroep Zondereigen van onze vereniging een aparte archeologie-dag voor de lagere school georganiseerd, toegespitst op de lokale situatie.

Wat Baarle betreft voor herhaling vatbaar en de Heemkundekring ziet dan ook uit naar de volgende archeologiedagen over twee jaar.

Arme Amalia (68)

ANTOON VAN TUIJL

Zoals we vorige keer beloofden, zijn we ook nu weer van de partij. Dat kan alleen maar doordat er altijd opnieuw mensen zijn die aan Amalia denken, wanneer ze overwegen oude voorwerpen, boeken, documenten en andere niet nuttige maar wel interessante zaken van de hand te doen. Wij mochten in de voorbije maanden weer een mooi aantal 'waardevolle' schenkingen in ontvangst nemen. We zetten ze even op een rij.

- Een mooie verkoopakte (in kopie) van een boerderij uit de Oordeelsestraat. De verkoop speelde in 1782! – Een reeks stamboomgegevens van de familie van den Broek. Die gaven we door naar onze Werkgroep Genealogie. Die helpt er weer andere stamboomsnuffelaars mee. – Een grote houten kaartenbak, goed gevuld met enkele series schoolwandplaten en landkaarten. Nu het digitale schoolbord is ingevoerd, raken deze schoolspullen in onbruik. Maar ze zijn toch veel te mooi om ze zomaar weg te doen? – Een serie foto's, waar de schenker gelukkig zoveel mogelijk gegevens over personen en situaties bij geleverd heeft. Goedzo! – Een stel oude knipsels . – Een serie bid-

prentjes. – Het archief van de BOV (Baarlese Ondernemers Vereniging). Dat is de voorloper van de huidige StOB (Stichting Ondernemend Baarle). Dit archief geeft o.a. een mooi beeld van een aantal ontwikkelingen op toeristisch gebied en van het VV. – Een tekening van 'Het Theehuis', gemaakt door een onderduiker tijdens de oorlogsjaren. Wie weet waar dit theehuis gestaan heeft? Er wordt gewezen in de richting van de Oude Bredasebaan, ter hoogte van de Maaijkant. – Twee kleine gekleurde litho's, waarop het gemeentehuis van Baarle-Nassau staat. – Enkele foto's van een jubilerende Brassband met drumband van Ulicoten. – Een groot kleurig diploma van Jan Tuijtelars van Postel. Hij werd hiermee gediplomeerd melkdocent. Het staat afgebeeld in de vorige

Van Wirskaante. – Een kalender uit 1983 waarin opgenomen een aantal voetbalelfallen van

Dosko. – Een wel zeer buitenmaats grote 'Atlas van Nederland'. – Een foto van het H.Hartbeeld bij de Hollandse kerk. – Een prentje ter nagedachtenis van de in Baarle gesneuvelde Poolse soldaten. – Een mooie houten notenkraker, waarbij een mannenkop de noten tussen zijn kaken kraakt. – Een gedichtenbundel van Guido Gezelle. Je kunt goed zien dat die veel gelezen is! – Een ingebonden jaargang van het oude tijdschrift 'Vandaag'. – Een aantal foto's. – Enkele medailles van de Baarlese Avondvierdaagse. – een serie bidprentjes. – Twee feestgidsen. – Oude krantenknipsels. – De carnavalesemblemen van de 'Grensuikers' uit 1976 en 1977. – Een souvenirtui van Baarle. – Een set bankbiljetten en munten. – Een broche. – Enkele poststukken van de herdenking '100 Jaar Ballonpost in Castelré'. – Enkele oude documenten. – Een distributiekaart met bijbehorende bonnen. – Een knipsel van Baarle's bevrijding. – Een groot antiek en fraai versierd voorladerpistool.

De welwillende schenkers zijn: - Mevr. Van Engelen (uit Gilze) – Peter de Greef – Mevr. De Jong – Jan Joosen – J. van Tilburg – Mevr. Van Gerwen – Mevr. Kusters – Wil de Greef – Familie Van der Sluis (via Toon Jongenelis) – Directie en

team van de Akkerwinde (onder bemiddeling van Ria Willekens) – Jeanny Wouters – J. Timmermans (uit Hoogstraten). Heel hartelijk dank en tot de volgende keer.

Een ongewone snipperdag

PIET VAN DER FLAES

Met vele soorten werkzaamheden heb ik in het verleden de kost verdiend. Zo ben ik onder andere enige tijd in dienst geweest bij Openbare Werken van de gemeente Baarle-Nassau. Juist in die tijd kregen wij opdracht om op het driehoekje van het Groeske in Castelré een aantal bomen op te ruimen. Dat waren iepen en die waren aangetast door de beruchte iepziekte. Die kwaal raasde als een wervelwind door het land en er was maar één kruid tegen gewassen: de bijl en de zaag.

Door dit werk kwam ik dus enige dagen in Castelré. In mijn schaarse vrije tijd trok ik graag de bossen en de velden in, altijd te voet. De afstand van Baarle naar Castelré is zodanig groot dat ik daar eigenlijk nooit kwam. Nu dus wel vanwege mijn werk. De omgeving wekte mijn nieuwsgierigheid op. Daardoor besloot ik om maar eens een keer een snipperdag op te nemen, zodat ik wat extra tijd had om dit verre deel van Baarle te gaan verkennen.

Op een woensdagmorgen ging ik op pad...Goed en wel Baarle-Brug voorbij, koos ik het pad naar

Wortel-Kolonie, schuin naar links. Daar stonden in die tijd nog de resten van een toegangspoort. Het hek was er niet meer, maar de gemetselde zuilen aan weerskanten nog wel. Ik had wel eens horen

vertellen dat daar ergens in de bossen nog een bouwwerkje moest staan dat er in opdracht van de Duitsers in de Tweede Wereldoorlog geplaatst was. De gebroeders Luyten van Loveren hadden er nog aan gewerkt. Smid Van Puyenbroek trouwens ook, zo was mij ooit verteld. Ik heb de resten van hun werk eens kunnen bekijken.

Wanneer ik mij begeef in de bossen en de velden, dan heb ik de gewoonte mijn oren en ogen goed de kost te geven. Er ontgaat me dan niet zo veel.

Zo loop ik verder op een bospad en zie daar op een gegeven moment plukken haar liggen van een mooie roodbruine vacht. Waarvan kan

dat nu toch zijn? Al gauw blijkt dat zich even verder in het bos een drama heeft afgespeeld. Ik zie er een jong boompje, helemaal omgebogen en met een beschadigde bast. De bosgrond er omheen is flink overhoop gehaald, bladeren en mos zijn weg geschraapt en de plek staat vol scherpe krassen. Ook hier liggen plukjes vacht op de grond en ik vind er bloedsporen. Alles goed in ogenschouw nemend, moet ik constateren dat hier de sporen van grof stroperswerk te zien zijn. Ik herken verderop in het bos een wissel. Dat is het vaste looppaadje van de reeën in dit gebied. De sporen van de kleine hoefjes staan er nog afgetekend in de grond.

Juist op dit vaste pad heeft een stroper zijn reeënstrik geplaatst door zijn lus van ijzerdraad te bevestigen aan een omgebogen boompje. Wanneer een ree in die strik loopt, schiet de boog van het gebogen stammetje los en wordt de kop van het ongelukkige dier omhoog getrokken. Dat hangt daar dan te spartelen in doodsnood. De sporen daarvan zag ik nog tamelijk vers afgetekend. Een tafereel om van te gruwen.

Ik vervolg mijn tocht, verlaat op zeker moment het bos en kom aan de rand van een weiland. Daar zie ik hoe een grote roofvogel met een eekhoorn in de klauwen uit de bosrand komt en op een paal gaat zitten om zijn buit te verorberen. Dit moet een havik zijn, want die jaagt in het bos. Haviken hebben korte vleugels en een lange staart. Dat maakt hen wendbaar genoeg om snel tussen de bomen te vliegen. Zo plukken ze wel eens een eekhoorn van een boomstam. Ik kijk toe hoe de rover schijnbaar genadeloos zijn vers gevangen

buit aan stukken trekt en opeet. Toch vind ik dit minder erg dan de gruwelijke dood van die ree. Dat is gemeen mensenwerk en hier ben ik getuige van een puur stukje natuur.

Ik vervolg mijn weg en tot mijn verbazing zie ik op enige afstand een man lopen die ik al gauw voor de reeënstroper aanzie. Hij heeft namelijk een rol ijzerdraad over zijn schouder hangen. Wat moet hij daar anders mee dan strikken maken om wild te vangen? Hij blijft me te ver voor, waardoor ik hem niet kan spreken.

Mijn verkenningstocht voortzettend, kom ik aan de rand van een ven. Daar zie ik een groepje eenden op een wat vreemde manier rond dobberen. Nog eens goed kijkend, blijkt dat er een niet beweegt en ogenschijnlijk dood tegen de oever ligt. Dat is ook zo. Dichterbij gekomen, zie ik dat deze vogel ook slachtoffer is van stroperij. Ze is gevangen in een strik van lang paardenhaar. Wat mensen toch verzinnen om dieren te vangen!

Even later loop ik weer langs een bosrand en daar ontdek ik een

hoogzit. Dat is een soort stoel tussen de takken van een boom, waar je langs een primitief laddertje naar toe kunt klimmen. Een jager heeft vanaf zo'n zitpost vrij uitzicht over het open terrein en kan het wild rustig opwachten en observeren. Ik wil ook wel eens kijken hoe de omgeving er uit ziet vanaf zo'n hoge zitplaats. Ik klauter tegen dat eenvoudig getimmerde laddertje naar boven, maar beseef niet dat de sporten – dat zijn gewone stukken rondhout uit het bos! – spekglad zijn van de onlangs nog gevallen regen. Ik glij uit en tuimel pardoes achterover op de grond. Al gauw weet ik zeker dat ik me niet echt bezeerd heb en krabbel dus weer overeind. Nog voordat ik weer recht sta valt mijn oog op een konijnenhol. De inloop daarvan ziet er volgens mijn geoefende blijk niet normaal uit. Het zand ligt er te glad bij, zonder prenten van konijnenpootjes. Daar zou wel eens een klem in kunnen liggen. Ineens herinner ik mij een belofte die ik die ik enige tijd geleden deed aan een maat van mij. Ik had hem gezegd: "Als ik aan een goeie klem kan komen, dan is die voor jou". Hij vroeg erom omdat hij ratten te bestrijden had of zo. Misschien kon ik nu die oude belofte wel inlossen. Ik zoek een stuk van een dorre tak en raket daarmee wat rond in die konijnenpijp. Pats! Raak. De klem hangt aan mijn stok. Ik beseef dat het konijn nu veilig in en uit zijn woning kan voor zolang het duurt. Ik beseef ook dat in deze omgeving een ervaren stroper rondwaart. En de klem gaat mee naar huis. Dat is zeker.

De terugweg is lang. Ik heb al lopend tijd genoeg om te bedenken dat ik een ongewone snipperdag heb beleefd.

Archeologie in Zondereigen (11)

HERMAN JANSSEN

Worden uit de nieuwe tijd (1500-1800 n.C.) sporadisch nog interessante vondsten op de

Zondereigense akkers waargenomen, voor de huidige generatie archeologen is de moderne tijd (1800-heden) van weinig betekenis. Deze periode wordt gekenmerkt door een verregaande industrialisering, informatisering en mondialisering.

Allemaal rommel?

Vaak zijn er vondsten van glas en plastic, twee materialen die in de zon even mooi schitteren als een vuurstenen werktuig. Voor een (amateur)archeoloog betekent dit

Deze loodjes waren een kwaliteitslabel, o.a. van stoffen zoals laken, katoen en linnen. Centraal bovenaan zien we een pinloodje. Het bestaat uit twee ronde schijfjes, verbonden door een lip. In de ene helft zit een opening en op de andere een corresponderende pin. Bij het stampelen klapte het loodje dicht en werd de pin doorheen de stof gedrukt.

telkens opnieuw bukken, oprapen, weggooien... en licht ontgoocheld verdergaan. Een heemkundige echter vindt tussen al die rommel

Gespen zijn de meest voorkomende kledingaccessoires. Ze werden gebruikt voor gordelriemen, schoenen, hoeden, ruiterspooren, kniebroeken, kuitbroeken, beurstassen, wapenuitrustingen en zelfs voor het paardentuig.

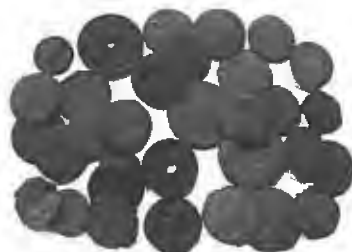

Het bepalen van de juiste ouderdom van vingerhoeden is echt specialistenwerk.

Deze lepel heeft een stempel. Je zou de naam of de woonplaats van de producent kunnen achterhalen.

ook voorwerpen die een interessant verhaal vertellen. Zaklood bijvoorbeeld werd gebruikt om stoffen zakken af te sluiten. Daarnaast zijn

Uit recente eeuwen verzamelde Leo een handvol munten. De meeste zijn onherkenbaar. Kleingeld werd meestal van koper vervaardigd.

Twee Belgische munten, van twee cent en vijf cent, uit de regeerperiode van koning Leopold I.

Van sommige munten is het niet duidelijk hoe ze in Zondereigen terecht kwamen. Die Franse 'vijf centen'-munt van Napoleon III uit 1854 nog tot daartoe. Maar hoe verklaar je de vondst van die munt rechts, een Argentijnse "Dos Centavos" uit 1891? Meegebracht door één of andere missionaris?

er o.a. gespen, vingerhoeden, knopen, eetlepels, munten, devotieartikelen en speelgoed. Veel van deze vondsten worden met behulp van een metaaldetector boven gehaald. Ze bevinden zich meestal vlak onder de grond. In Zondereigen is Leo Dufraing de specialist ter zake.

Wie herkent deze miniatuur-speelgoedauto uit grootvaders tijd?

Eerste Wereldoorlog

De moderne tijd wordt gekenmerkt door het uitbreken van wereldconflicten. Restanten uit de twee wereldoorlogen zijn heel bijzonder. Ze behoren tot ons archeologische erfgoed, wat betekent dat je ze niet zomaar mag opgraven. Dat mag alleen door beroepsarcheologen gebeuren.

In Zondereigen bevinden de interessantste sites uit WO1 zich dicht bij de rijksgrens. De Belgisch-Nederlandse grens werd door het Duitse leger met een elektrische draadversperring afgesloten. Na de oorlog werd die "dodendraad"

ontmanteld en hergebruikt voor landbouwdoeleinden. Vanachter de watermolen in Minderhout tot aan het vroegere treinstation in Weelde-Station zijn door mij al porseleinen scherven van isolatoren (geleidingspotjes) teruggevonden. Ze liggen mooi op een rij, altijd op Belgisch grondgebied.

Oude foto's van de dodendraad tonen aan dat her en der andere vormen van isolatoren gebruikt werden. Dit gegeven gaf ons bij de reconstructie in Zondereigen de nodige keuzevrijheid. We kozen voor twee porseleinen soorten, die met enige moeite nog verkrijgbaar waren. De meeste isolatoren zijn tegenwoordig immers van plastic gemaakt. We gebruikten vrij grote isolatoren voor de vijf versperingsdraden onderaan en een nog grotere soort voor de stroomdraad hoog daarboven. Die moest bij een eventuele panne de stroomtoevoer in de aangrenzende zone verzekeren.

Intussen is na verder onderzoek gebleken dat in het noorden van de Antwerpse Kempen de vorm van

In de tweede helft van de 19^e eeuw maakte de kerk een flinke opleving door. Meer dan ooit tevoren werden allerlei tekens van het geloof gedragen: kruisjes, relieken, paternosters (rozenkransen), pelgrimsinsignes en medaillons.

Een zakhorloge, Paris 1900.

Op een Zondereigense akker vond Leo dit burgerlijke kruis. Gezien de vindplaats heeft deze brandweeronderscheiding waarschijnlijk toebehoord aan... zijn grootvader, Felix Dufraing.

onze grootste isolatoren identiek is aan de oorspronkelijk gebruikte. Maar de isolatoren van de vijf versperringsdraden waren kleiner dan degene die wij voor onze reconstructie gekozen hebben. Ze waren slechts drie centimeter groot en werden met een nagel aan de paal bevestigd.

Beide soorten hebben een merkteken. Op de grootste isolatoren staat in het groen een vogel (een adelaar?) met daaronder de letters "DFB". De kleine isolatoren hebben allemaal het (serie)nummer "F2". Aan de hand van deze tekens kan de fabrieksnaam achterhaald worden, wat nog niet gebeurd is.

Op de gehuchten Gel en Heikant zijn nog meer voorwerpen uit WO1 gevonden. Daar stonden schakelhuisen met een wachtlokaal. Op de Heikant stonden bovendien nog soldatenbarakken. Op al deze plaatsen is er een vergrote kans op metaaldetectorvondsten. Naast de hieronder afgebeelde voorwerpen zijn er ook kogels en knopen gevonden.

Het traject van de dodendraad aan de Heivelden (Heikant).

Isolatoren in het Zwin (Knokke).

Inhuldiging van het vredesmonument de dodendraad in Zondereigen (september 2008).

De grens en de dodendraad ter hoogte van de Gelse Bergen (Turnhout).

Fragment van de grootste isolator.

Een oude foto met isolatoren zoals in onze regio.

Deze intacte isolatoren werden in Zondereigen gevonden.

Originele stukjes dodendraad, gevonden bij het schakelhuis op Gel.

Zilveren ring, gevonden bij het schakelhuis op Gel.

Merkteken van de grootste isolatoren.

Duitse soldatenbarak.

Tweede Wereldoorlog

In de Tweede Wereldoorlog werd Zondereigen van 1940 tot 1944 opnieuw door de Duitsers bezet. In de nacht van 12 op 13 mei 1944 stortte achter het kerkhof in Zondereigen een Halifax vliegtuig van de Engelse Royal Air Force neer. Alle inzittenden, zes Australiërs en één Engelsman, kwamen om het leven. De oudste was tweeëndertig jaar oud, de jongste amper negentien. Op het nabijgelegen kerkhof staat een herdenkingskruis. Resten van het vliegtuig zitten nog altijd in de grond verborgen en worden telkens opnieuw naar boven geploegd. Er wordt door kenners overigens sterk aan de identiteit van het neergestorte vliegtuig getwijfeld. Misschien brengen vondsten nog uitsluitsel? Of wordt het vliegtuig ooit geborgen?

Herdenkingsmonument voor de bemanning van het neergestorte Engelse vliegtuig.

Herdenkingskruis.

Tijdens de bevrijding werd er hard gevochten. Bewijzen daarvan komen nog altijd aan de oppervlakte.

Er bestaat een ongelooflijke variatie aan kogel- en patroonhulstypes. Voor de determinatie daarvan zijn speciale boeken in de handel.

Door ons gevonden restanten van de Halifax.

Merkwaardigheden (61)

RAATAKKERS OF KELTISCHE VELDEN

ANTOON VAN TUIJL

Op 2 maart kwam een behoorlijk grote groep belangstellenden op uitnodiging van Amalia bijeen in de aula van het Cultureel centrum in Baarle. In ons uitgebreide activiteitenprogramma was weer eens een bijzondere lezing opgenomen. André Moors had eerder contact weten te leggen met een zekere Ludo Verhoeven, die luchtfoto's maakt vanuit de mand van een luchtballon. Of er ook foto's van ons heemgebied waren? Ja, die waren er zeker. Toen was een interessante avond snel geregeld.

De heer Verhoeven uit Turnhout maakt prachtige opnamen en wij konden vrij uit zijn grote voorraad kiezen. Het werd een serie beelden van Baarle, Castelré, Ulicoten en Zondereigen, met het daar tussen liggend buitengebied. Ook keken we nog even naar een aantal markante herkenbare plekken juist over onze eigen grenzen. Het is buitengewoon boeiend om je omgeving eens van een geheel andere kant te kunnen bekijken. Je kunt tot zeer bijzondere ontdekkingen komen. Dat overkwam mij bij de voorbereiding van deze avond.

Twee van de luchtopnamen brachten stukjes prehistorische geschiedenis in beeld, namelijk grafheuvels en zogenaamde Celtic fields, Keltische velden of raatakkers. Van de vroegere aanwezigheid van grafheuvels zijn we al lang op de hoogte. Pas onlangs echter werden er op ons grondgebied sporen van Keltische velden aangetroffen. De lezing met luchtfoto's bracht maar liefst twee locaties aan het licht.

Een klein stukje terug

De archeologische werkgroep van Amalia gaat op gezette tijden op pad. Met toestemming van de eigenaren lopen ze in gesloten gelederen over de akkers om te zien of er oudheidkundige voorwerpen of scherven van oud aardewerk bovengeploegd werden.

Een behoorlijk grote variatie aan vondsten werd op deze wijze verzameld.

Onze werkgroep Zondereigen is al wat langer aan de gang met dit werk, met het resultaat dat, zonder een schop in de grond te steken, toch de hele prehistorie van Zondereigen in beeld is gekomen. Herman Janssen heeft ons hierover in een uitgebreide serie artikelen geïnformeerd via dit blad. Ik ga even een klein stukje terug in zijn verhalenreeks. In Van Wirskaante, jaargang 23, nummer 3 (september 2008) beschrijft

Herman de prehistorische periode van ca. 2000 voor Christus tot aan de komst van de Romeinen. Daarin vallen de bronstijd en de ijzertijd. Onze voorouders zijn in die tijd landbouwer. Met name tegen het einde van de bronstijd, zo ongeveer tussen 900 en 800 voor Christus, ontwikkelden de boeren in Noord-Westelijk Europa een nieuw akkerbouwsysteem. Ze leggen kleine akkertjes aan van gemiddeld 40 bij 40 meter. Elk veldje wordt omgeven door een aarden wal waarop wat hout groeit. Deze voorziening voorkomt het onder stuiven van de akkers. Ze verbouwen er oude graansoorten en peulvruchten. De huizen staan verspreid tussen de veldjes. (Zie afb. 1)

De gebruikers bedenken manieren om hun akkertjes zo lang mogelijk te kunnen benutten. Echte bemsing kennen ze nog niet. Ze werken met wisselteelt en braaklegging. Dat blijkt niet voldoende om hun akkers langdurig te kunnen gebruiken. Wanneer de opbrengst te gering wordt, zit er niets anders op dan nieuwe veldjes te ontginnen. De uitgeputte akkers worden verlaten. Zo ontstaan grote complexen van 'zwerfende erven', welke op een bepaald moment 'Celtic Fields' (Keltenvelden) genoemd worden. Herman schrijft in zijn betoog dat in de Kempen deze sporen niet terug te vinden zijn omwille van de plaggenbodems. Verder merkt

hij op: "Het is overigens nog maar de vraag of bij ons een dergelijk systeem werd toegepast". Deze vraag is intussen twee keer positief beantwoord!

Vreemde hobbels

In opdracht van de Provincie Noord-Brabant en Waterschap de Brabantse Delta gaat adviesbureau RAAP begin 2008 aan de slag om voor de Landinrichting Baarle-Nassau, boven op alle rapporten die er al zijn, nog eens een extra studie te doen om alle aardkundige, archeologisch en cultuurhistorische waarden van onze omgeving zo volledig mogelijk in beeld te bren-

gen. In een bijna onmogelijk korte tijd brengt Jan Roymans van RAAP een buitengewoon veelzijdig rapport uit. (NB. Jan verzorgde vorig jaar ook een lezing voor Amalia). Voor deze studie gebruiken de RAAP-medewerkers speciale hoogtekarten. Daarop zijn werkelijk alle vormen van reliëf zichtbaar. Laat daar nou op een bepaald stukje van Baarle een groepje vreemde hobbels te zien zijn. Opvallend is vooral dat die 'hobbels' een regelmatig patroon vormen. (Zie afb. 2) De samenstellers stellen vast dat het hier bijna zeker om Keltische velden gaat. Er moet dus nog iets van dat meer dan 2500 jaar oude wallenreliëf overgeble-

ven zijn in ons landschap. Ik ben het gaan controleren in het veld, maar de begroeiing ter plaatse is zo dicht, dat ik er geen spoor van terugvond.

Ruitpatroon

Toen kwam de avond met de luchtfoto's van Ludo Verhoeven. Mij werd gevraagd daar commentaar bij te leveren en toelichting te geven waar dat nodig mocht blijken. Om te weten wat er te zien zou zijn, kreeg ik vooraf de foto's digitaal toegezonden. Ik heb ze dus in alle rust kunnen bestuderen. Tot mijn grote vreugde herkende ik op de locatie die RAAP als keltenvelden aanduidde, een mooi regelmatig ruitpatroon in een pas bewerkte akker. Inderdaad een strak systeem van vlakken die in werkelijkheid om en nabij 30 tot 40 meter in het vierkant moeten zijn. Op afb. 3 zijn ze, weliswaar nogal vaag, te zien. Van de oude wallen om de perceeltjes is natuurlijk niets terug te vinden. De grond werd ooit bebost en wordt al geruime tijd als akker bewerkt waardoor het kleine reliëf al lang verdwenen is. Deze foto onthult nog meer uit het mensenverhaal van toen. Het

is al sinds 1843 bekend dat een deel van de Molenheide - waar nu het recreatieterrein ligt - een prehistorisch grafveld was. Prosper Cuypers deed er opgravingen en herkende er tientallen en tientallen grafheuveltjes. Wie nu goed naar de akker kijkt die aan de Camping grenst, zal ook hier weer vaag, maar toch herkenbaar een paar cirkelvormige figuren ontdekken. Dit zijn onmiskenbaar overblijfselen van grafheuvels. (Zie afb. 3) Ook hier is van reliëf geen sprake meer, maar daar waar mensen vroeger grond omgezet hebben om een greppel te graven of een wal dan wel een heuveltje op te werpen, tekenen die activiteiten zich af door verkleuringen in de grond. Die zien wij, zolang er niet jaar na jaar materiaal voor bemesting op het land gebracht is. Bij afb. 3. gaat het over zogenaamde jonge ontginningen. Die hebben nog geen dik plaggendek.

Ander complex

In de luchtfotoserie komt nog een beeld tevoorschijn waarop keltenvelden te zien zijn (afb. 4). Deze liggen aan de rand van de Tommelsche Heide, tegen het Gorpeind. Ook hier betreft het een jonge ontginning. Nadat de gebruikers van deze

prehistorische akkerrijen hun gebied verlaten hadden, bleef er op de duur heideveld achter. Die heide kreeg nooit de kans om weer tot bos uit te groeien. Normaal zorgt de natuur daar vanzelf voor. Maar eeuwenlang lieten de bewoners uit de nederzettingen in de buurt op deze woeste gronden hun schapen grazen. Schapen knabbelen alle verse jonge boomblaadjes en twijgjes af. Bomen kregen geen kans zich te ontwikkelen. De grond verschaalt nog meer en alleen heide kan er zich handhaven. De boeren haalden karrenvrachten plaggen op de heidevelden. Die werden in de potstal tot mest gemaakt. Deze activiteiten kunnen best enige schade aangericht hebben aan de wallensystemen van de Keltische akkers.

Heidevelden waren dus gronden waar alleen materiaal gehaald werd en niets teruggebracht. Daardoor verschaalden ze soms zelfs tot zandverstuivingen. Vanaf halverwege de negentiende eeuw begint de grote heideontginning. Er is behoefte aan mijnhout. Daarvoor zijn dennen het meest geschikt. Dat is uitgerekend een boomsoort die op droge, onvruchtbare grond nog redelijk wil groeien. Voor het planten daarvan werd de grond wel wat bewerkt, maar enig wallenreliëf kan toch nog wel herkenbaar

gebleven zijn. In het geval van afb. 4 verdween op zijn beurt ook het naaldbos en kreeg de grond een agrarische bestemming. Ondanks het jaarlijks ploegen en eggen, bleven ook hier de sporen zichtbaar die onze voorhistorische boeren nalieten.

Om precies te zijn...

Boven dit artikel staat als titel de term 'Raatakkers'. Verder in de tekst spreek ik steeds over 'Celtic fields', en 'Keltische velden'. De Engelse naam hebben we te danken aan een Britse archeoloog. Hij ontdekte dat deze structuren akkers waren en geen Romeinse legerplaatsen, wat eerst gedacht werd. Vooral in Nederland hebben velen de neiging om klakkeloos Engelse termen en namen over te nemen. Ik gebruik in mijn verhaal liever Nederlandse namen als Keltische velden of keltenvelden. (Om precies te zijn: deze namen zijn naar de mening van een aantal deskundigen niet juist. Dit akkersysteem zou geen uitvinding van de Kelten zijn.) Om nu een poging te wagen los te komen van die betwijfelde verbinding met het Keltische volk, werd de naam 'raatakkers' bedacht. Die spreekt mij wel aan. Dit woord heeft namelijk duidelijk betrekking op het ruit- of raatvormige patroon dat de akkers vertonen. Raatakkers worden aangetroffen op een aantal plekken in Noord-West Europa. In Nederland zijn ze vooral bekend in Drenthe en op de Veluwe. Of er ook in België aangetroffen zijn, is mij niet bekend. In Baarle hebben we in korte tijd twee complexen aangetroffen. De Baarlese bodem is één groot archief!

Een vraag. Waar vind ik het antwoord? Waarom zit er een rand dakpannen in een strooien/rieten dak?

JES SEEGRS

Waarom pannen in een strooien of rieten dak? Het lijkt zo eenvoudig, zeker als men bedenkt dat deze vraag binnen mijn vakgebied ligt als bouwkundige met een historische achtergrond. Toch is het mij eerder nooit gelukt om een bevredigend antwoord te vinden. Ook navraag bij andere bouwkundigen die lezingen geven over historische boerderijen, leverde geen duidelijk antwoord.

Antwoorden die ik zelf kon bedenken, maar niet helemaal kon onderbouwen, zijn onder andere de volgende. De pannen liggen altijd op het dakvlak onder tegen

de dakvoet, dus op de plaats waar het strooi/riet het meest te lijden heeft. Pannen zijn duurzamer. Dit is enigszins steekhoudend. Nog steeds zijn er rietdekkers in Brabant die vanwege de grotere slijtage naar oude methode bij de dakvoet het riet 35 cm. dik dekken en tegen de nok slechts 30 cm. Een andere mogelijkheid is dat de pannen gelegd werden boven het gedeelte waar het vee gestald werd. Mogelijk, maar bij de potstallen zoals wij in een vorige uitgave zagen stond het vee toch altijd meer midden in het gebouw. Dit is het dus ook niet. De derde mogelijkheid was dat strooi/riet gebonden is aan een minimale hellingshoek wil het waterdicht zijn. Bij een knik in het dakvlak kan de hellingshoek te klein worden. Toch loopt bij alle oude boerderijen het strooi/riet

naast de pannen door tot aan de dakvoet, evenals bij de eventuele kil- of hoekkepers. Dus dit is het ook niet.

De vierde mogelijkheid - en hierin kunnen waarschijnlijk veel mensen zich vinden - is het esthetisch oogpunt. Plat gezegd, het is gewoon mooi. Maar ook dit valt af omdat dit een puur persoonlijke smaak kan zijn en omdat bij oude boerderijen het functionele altijd prevaleert boven het esthetische. Wij zien dus dat alleen het punt van slijtage zich staande houdt en hieraan gekoppeld het esthetische.

Constant repareren

Naast de vorige punten is er ook nog de kwestie van het onderhoud. Dakvlakken van strooi gingen gemiddeld maar vijf tot zes jaar waterdicht mee. Men moest dus constant repareren en vernieuwen. Dit ging zover dat bijna in alle pachtovereenkomsten werd opgenomen dat de pachter elk jaar een vijfde deel van de dakbedekking moest vernieuwen. De kosten daarvan werden dan wel in mindering gebracht van de pachtprijs. Eigenaars echter draaiden wel zelf voor de kosten op. Bevestiging van het constant vernieuwen vindt men op oude foto's van boerderijen, men ziet bijna altijd dat de strooien

Dakvlak met pannen

dakbedekking als een lapjesdeken gedrapeerd is over de onderliggende constructie.

Ik kwam dicht in de buurt met mijn antwoorden. Bevestiging hiervan vond ik bij het Zuiderzee Museum in Enkhuizen. Wel of geen pannen leggen had te maken met het kostenplaatje. Dakpannen waren vroeger zo duur dat men voor deze prijs een aantal malen het strooi kon vernieuwen. Naast het functionele had het dus nog een belangrijke reden, namelijk het statussymbool. Men kon door middel van deze pannen laten zien dat men goed boerde of dat men het gemaakt had. Wij kennen allemaal de uitdrukking: 'onder de pannen zijn'. Deze uitdrukking vindt dus zijn oorsprong in het statussymbool van een veld pannen in een strooien of rieten dak.

Gepopt pannendak

Dakpannen, voor de kenners de oud Hollandse, waren in die tijd duur en bleven ook duur. Door de slechte onderlinge aansluiting waaiden ze vrij gemakkelijk van het dak af. Soms probeerde men dit te voorkomen door op de meest kwetsbare stukken plaggen op de pannen te leggen. Een andere mogelijkheid die veel voorkwam in en rond Baarle was het laten groeien van een soort vetplantje op de pannen. Ongetwijfeld kunnen veel ouderen zich nog herinneren dat tijdens de zomermaanden hele delen van dakvlakken geel gekleurd werden als deze plantjes in bloei waren. De juiste benaming weet ik niet, wel dat wij in onze kinderjaren dit rijstepap noemden naar de gele kleur van de saffraan die er in zat.

Ook het normale onderhoud maakte deze pannen duur. Voor

Stropop

het dichtmaken van de dakvlakken tegen stuifsnieuw moesten deze oud Hollandse pannen gepopt worden. Hiervoor werden van ongeveer vijftig centimeter lange en drie centimeter dikke strengen strooi een soort poppen gemaakt. Deze werden vervolgens onder de langsnaden van de pannen aangebracht. De stroipoppen werden altijd nadien aangebracht en bij voorkeur in de wintermaanden door metselaars. Dat gold ook voor het vervangen van de poppen. Waarom eigenlijk 's winters zult u zich afvragen. Wegens het ontbreken van uitkeringen bij vorstverlet. De metselaars zaten in de winter, wanneer de specie bevroor bij het metselen, zonder inkomen. Door het verdekken van de pannen en het aanbrengen van poppen konden de metselaars toch nog enig inkomen verwerven.

Veel vakmensen hadden vroeger een extra vak voor het vergaren van een inkomen tijdens de wintermaanden. In deze tijd zijn er nog enkelingen waarbij dat zo is. Zo kwam ik bij de rietdekkers in Brabant er nog een tegen die 's zomers rietdekker was en in de winter zijn kost verdiende als huisslachter. Een andere rietdekker had eigen rietvelden die hij in de wintermaanden kon rooien. De opa van de voorzitter van onze archeologische werkgroep, Ad van Tilborg, was tijdens de zomer

maanden metselaar-aannemer en in de wintermaanden klompenmaker aan de Chaamseweg. De van Lisdonks in Baarle waren van oorsprong riet/strooidekkers. Tijdens de zomermaanden waren zij metselaar en in de wintermaanden riet/strooidekker. De gebr. Luijten op Loveren, werkten in de zomer als wagenmaker en in de winter dreven zij op een andere locatie hun houtzagerij. Op deze houtzagerij hebben zij tijdens de wintermaanden duizenden bielzen gezaagd voor de Nederlandsche Spoorwegen. Zo zijn er nog tal van voorbeelden in en rond ons dorp te noemen.

Onder zeil

Aan het gezegde: 'onder de pannen zijn' mag of moet in dit kader ook het gezegde: 'onder zeil gaan' vernoemd worden. Lange tijd heb ik gedacht dat dit een typische uitdrukking uit de scheepvaart was, toen men nog de zeilen moest hijsen voor het uitvaren. Maar het heeft blijkbaar te maken met lekkende daken die veelal gedekt waren met oud Hollandse pannen. Hiervoor gaan wij terug naar de tijd van de zeilschepen, zowel voor de zee- als de binnenvaart. Tijdens de wintermaanden, als het varen onmogelijk was, werden de zeilen van de schepen gehaald om deze droog te kunnen bewaren. Hiervoor werden de zeilen op zolder onder de dakvlakken gespannen waardoor zij een dubbele functie kregen. Enerzijds het drogen, anderzijds het beschutting bieden van diegenen die op de zolder slapen tegen doorgewaaid stuifsnieuw. Meestal waren dat de kinderen bij de grote gezinnen van vroeger. Aan deze manier van slapen is het gezegde 'onder zeil gaan' ontleend.

De post in Baarle-Hertog tijdens de Eerste Wereldoorlog (2)

JACQUES HEMELAERS

4. Vanaf april 1915

Ondanks alle genomen maatregelen ging het smokkelen van personen, voedsel, brieven en postzegels gewoon door. De Duitsers besloten tot de oprichting van een elektrische draadversper- ring langs de Nederlandse grens,

van Knokke tot Voeren. De draad liep zelfs nog enkele kilometers verder over Duits grondgebied. De aanleg ervan duurde van april tot augustus 1915. Enkele trajecten in het noorden van Limburg waren echter pas in maart/april 1916 afgewerkt. Deze voorloper van het IJzeren Gordijn (*10) werd

bekend als de "dodendraad", vanwege het hoge aantal dodelijke slachtoffers dat er te betreuren was. Begonnen in april 1915 aan de zee, bereikte deze afsluiting op 17 juli Hoogstraten. Eind juli 1915 stond in de Antwerpse Kempen de draad onder stroom.

De elektrische versperring van Minderhout tot Arendonk. Bron: tijdschrift van Dexia Bank, kwartaaluitgave nr. 214 (2000/4).

Dodendraad tussen Putte en Lommel. Bron: En territoire belge, B. Whyte, 2004.

Door de dodendraad werden de gemeenten Ravels, Weelde en Poppel van het hinterland afgesneden. Ten einde ook de grens in deze "bult" af te sluiten, werd hier een drie meter hoge prikkeldraadversperring opgericht. Deze

zone werd 's nachts verlicht over een breedte van driehonderd meter om het oversteken van de draad tijdens de duisternis te beletten. Op enkele plaatsen waren er doorgangen: poorten voor controle van de draad, maar ook doorgangspoorten

voor burgers. Zo was er een streng bewaakte poort aan de grens op de baan van Turnhout naar Baarle. Zonder "passierschein" kwam men er niet door. Dit document kon, mits betaling, bekomen worden op de "Kommandatur" in Turnhout.

Zichtkaart van de dodendraad ter hoogte van Kieldrecht. De afsluiting volgde niet altijd de kronkelende grens, waardoor bijvoorbeeld de hoeve rechts van het vaderland werd afgesneden. Een verbinding met België was hier niet en ook langs Nederlandse zijde liepen er patrouilles.

Baarle-Hertog werd werkelijk een centrum voor de verdeling van Belgische Rode-Kruis postzegels. Ze werden er massaal op postkaarten en brieven gekleefd en verzonden.

Belgische postzegels met beeltenis van koning Albert 1, afgestempeld in Baarle-Hertog.

Huldeblijk aan koning Albert 1, ter gelegenheid van de dag van de Dynastie.

Verso van de huldeblijk d.d. 15 november 1916.

Twee poststukken verzonden vanuit Baarle-Hertog naar Baarle-Nassau. Bestemming: een lid van de Duitse troepen die de grens in Weelde-Statie bewaakten! Deze post werd, hoewel op Belgisch grondgebied, bezorgd door een postbode van Baarle-Nassau.

clandestien verhandeld en massaal aangekocht in een opwelling van patriottische liefde en verzet tegen de Duitse bezetting.

We citeren hier Eugene Waterschoot: "De verzamelaars van postzegels schaffen zich de nieuwe Belgische postzegels aan, die uit Baarle-Hertog in het bezette gebied gebracht worden. De kleinzielige bezetter vindt in dit feit ongetwijfeld een gevaar voor zijn leger, want den 10den (november 1915) dezer wordt eenen plakkaat aangeplakt met de volgende verordening: Het is verboden in te voeren, ten toon te stellen, te verkoopen of aan te prijzen oude en nieuwe postzegels van België of van zijne bondgenooten, en dit op straffe van ten hoogste 10.000 mark boet en 1 jaar gevang!"

Maar blijkbaar waren er onder de Duitsers ook verzamelaars van de Belgische Rode-Kruis postzegels:

5. Nijverheid in Turnhout

De papier- en speelkaartenfabrikanten in Turnhout werkten hoofdzakelijk voor de uitvoer en deze was sterk terugggevallen. Export was alleen nog mogelijk via Nederland. Maar ook die export

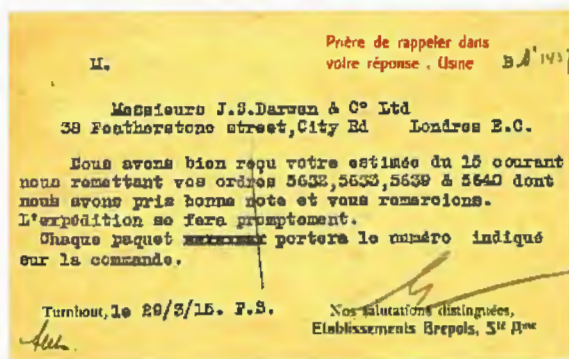
werd sterk belemmerd door allerlei restrictieve maatregelen van de Duitsers. Er dreigde werkloosheid. De fabrikanten vroegen en verkregen toestemming van de Duitse autoriteiten om toch verder handel te drijven met hun traditionele zakenpartners, dit echter mits het betalen van hoge sommen voor deze "vergunningen". In oktober 1915 moesten de vier nijveraars instemmen met het storten van een borg

van vijfduizend mark om paspoorten voor Nederland te bekommen. (*11). Aangezien officiële briefwisseling tussen het bezette België en Groot-Brittannië uitgesloten was, liep deze via Baarle-Hertog.

Blijkbaar was, ondanks de gespannen toestand die er in de loop van de bezetting ontstond, de handel van Turnhoutse bedrijven met Britse firma's gewoon doorgegaan. Want zelfs in 1917 was er nog briefwisseling van een bekende drukkerij en boekhandel in Turnhout (de firma Proost) naar de "Banque Belge pour l'Etranger" in Londen, per expres verzonden in Baarle-Hertog op datum van 20 juni 1917. Of een expreszending enig nut had, valt te betwijfelen. Deze zending werd aan de Britse censuur onderworpen en volgens de manuele aanduiding uiteindelijk pas op 30 juni afgeleverd.

Postkaart van de firma Brepols in Turnhout (fabrikant van speelkaarten, fantasiepapier en godsdienstige werken) naar een firma in Londen. Verzonden uit Baarle-Hertog op 30 III 15 (30 maart 1915).

Verso: bevestiging van het ontvangen van een bestelling. Vrije vertaling: "Wij bevestigen u de ontvangst van uw brief van de 15de van deze maand en hebben nota genomen van uw ordernummers 5632, 5633, 5639 en 5640, waarvoor wij u danken. De verzending zal prompt volgen. Het ordernummer zal op elk pakket worden vermeld. Turnhout, 29 maart 1915." Geen aankomststempel van Londen, noch Engelse of Belgische censuur.

Brief van de firma Henri Proost, drukkerij en boekhandel in Turnhout naar de "Banque Belge pour l'Etranger" in Londen. Per express verzonden: "Baarle-Hertog 20 VI 17" (20 juni 1917). Stempels: spoedbestelling, expres en express fee paid 3. Engelse censuurstrook: opened by censor. 489. Manuscript: 30-6-17 (vermoedelijk de datum van bestelling van de brief).

6. Militair draadloos telegraafkantoor

Begin 1915 opperde het Belgische Ministerie van Oorlog het idee om in Baarle-Hertog een militaire draadloze telegraaf (TSF: Télégraphie Sans Fils) op te richten. In maart 1915 volgde een eerste verkenning door een in Baarle-Hertog geboren ambtenaar, Léon de Pauw (van het kabinet de Broqueville) en door ingenieur Paul Goldschmidt, een officier van het Belgische leger (*12). Burgemeester Henri van Gilse had hiervoor een terrein op de Hoogbraak, dat zijn eigendom was, ter beschikking gesteld. Juni 1915 vroeg de Franse overheid, die van deze plannen op de hoogte gebracht was, om het station ook te voorzien van een systeem voor goniometrie (driehoeksmeting), dit om positiebepalingen van de Duitse vloot toe te laten. Op 17 oktober 1915 werd de eerste verbinding gerealiseerd. De bewegingen van de Duitse vloot in de Oostzee werden gevolgd. Ook was er een draadloze verbinding met de regering in Le Havre en aldus ook met de legerleiding aan het front.

Tussen het militaire radiostation op de Hoogbraak, de goniometerpost in de Pastoor de Katerstraat en het postkantoor in de Kerkstraat werd omstreeks eind oktober 1915 een telegraaflijn aangelegd. De ontvanger der PTT, dhr. Loos, bleek hiermee niet gediend te zijn en liet dit weten aan zijn bestuur. In 1916 zorgde men ervoor dat het Belgische telegraafkantoor dag en nacht open bleef. Indien nodig kon via deze weg rechtstreeks en snel met de Belgische ambassade in Den Haag contact worden opgenomen.

24 januari 1916: de Belgische moederenclave was omheind, de telegraaflijn (stippellijn) lag volledig op Belgisch gebied. Het huis van de burgemeester was het hoofdkwartier van het verzet. Het postkantoor was vooraan in de Kerkstraat gevestigd.

De Duitse legerleiding was natuurlijk vlug op de hoogte van het bestaan van dit station, dat hun een doorn in het oog was. Duitsland eiste van Nederland dat het hiertegen zou optreden. In januari 1916 besloten de Nederlanders, die intussen zwaar onder druk gezet werden door de Duitsers, om strenger op te treden. De dorpskom van Baarle werd afgezet met een drie meter hoge (en vier en een halve kilometer lange) omheining in kippendraad. Langs doorgaande wegen waren er streng gecontroleerde toegangspoorten. Elke in- en uitvoer, in het bijzonder van brandstoffen (*13), werd gecontroleerd. In februari 1916 rechtvaardigde burgemeester Van Gilse (Baarle-

Hertog) deze afsluiting als noodzakelijk voor de voedselvoorziening van de Belgische enclaves, die afhingen van de invoer vanuit Nederland.

De Duitsers overwogen intussen om het zendstation met artillerie vanuit Zondereigen te beschieten en om het op die manier uit te schakelen. Doch dit plan werd onder druk van hun Ministerie van Buitenlandse Zaken afgeblazen. Het risico om Nederlands grondgebied te raken en aldus de neutraliteit van Nederland in het gedrang te brengen, was te groot. Het zendstation bleef gedurende de rest van de oorlog onschatbare diensten bewijzen aan de geallieerden.

Voetnoten:

- * 10. Alex Vanneste, "Het eerste IJzeren Gordijn", in het tijdschrift van Dexia Bank, nr. 214 (2000/4).
- * 11. E. Waterschoot: "De Duitsers in de Kempen", pagina's 114-115.
- * 12. P. Goldschmidt: "Baerle-Duc, Histoire d'une Station Radiotélégraphique 1915-1918".
- * 13. H. Janssen: "De benzine in de brandstoftanks van de wagens die Baarle binnenreden, werd gemeten. Bij het buiten rijden werd gecontroleerd hoeveel brandstof er verbruikt was, dit om clandestiene leveringen te voorkomen."

Tweemaal door de censuur geopende brief aan Joseph Boone, diensthoofd van het zendstation in Baarle-Hertog. Aankomststempel: 6 juni 1916.

Rondleiding en presentatie MN 7

HERMAN JANSSEN

Het was schitterend weer op zaterdag 24 april. Genodigden en leden van Amalia werden na de middag getraakteerd op een rondleiding over het militaire draadloze zendstation MN 7 in Baarle-Hertog. Tijdens de Eerste Wereldoorlog speelde dit meet-, luister- en zendstation een belangrijke rol voor de geallieerde legers. Onze enclaves hebben het verloop van de Eerste Wereldoorlog sterk beïnvloed. Baarle-Hertog was een opvang- en doorgangscentrum voor Belgische dienstplichtigen, vrijwilligers, ontsnapt en spionnen. Tevens was Baarle-Hertog het centrum van de Belgische brievenpost van en naar het front. En dan was er nog het militaire radiozendstation MN 7...

MN 7

Dankzij de heer Boone is onze kennis van 'de Eerste Wereldoorlog in Baarle' een stukje completer geworden. De met de hand door zijn vader gekopieerde berichten zijn werkelijk uniek. Er zijn geen andere boodschappen bewaard gebleven. Ze geven een goed

Boek duidt mysterie van plaatsen die oorlogsberichten opvingen

Geheim zendstation in Baarle helpt bij wapenstilstand

Gazet van Antwerpen, woensdag 28 april 2010

inzicht in de cruciale rol van MN 7. Via het Baarlese zendstation waren de geallieerde legers al vlug op de hoogte van de soldatenopstand in Duitsland. De operateurs onderschepten ook berichten over

de troonsafstand van de keizer. Via het Baarlese zendstation werd door de Duitse legerleiding contact met de geallieerden gezocht om vredesonderhandelingen op te starten. Vervolgens werd de

Rondleiding bij het vroegere woonhuis van burgemeester van Gilse. Hier logeerde destijds de papa van Jacques Boone

V.l.n.r.: gids Herman Janssen, auteur Jacques Boone, Jeroen Huygelier (attaché bij de Algemene Dienst Inlichting en Veiligheid, Belgisch Ministerie van Landsverdediging) en Guido Landuyt (Taxandria)

onderhandlungsstrategie van het Duitse Hoofdkwartier onderschept, waardoor de Franse veldmaarschalk Ferdinand Foch in een sterke positie aan de onderhandelingsstafel zat. Ook bij het opruimen

van Duitse mijnen in Belgische treinstations speelde het Baarlese zendstation een coördinerende rol.

MN 7 zou Duitse berichten van de marinezenders Helgoland, Kiel en

Cuxhaven onderschept hebben. De koers van zeppelins en duikboten werd berekend, waardoor op bepaalde momenten het bombarderen van steden en het kelderen van vracht- en passagiersschepen voorkomen kon worden. Het zendstation in Baarle-Hertog heeft op deze manier ongetwijfeld mensenslevens gered.

Nieuwe activiteiten

Misschien kunnen we de rondleiding bij het zendstation op een interactieve manier voor lagere schoolkinderen aanpassen, zodat deze wandeling in het programma van onze tweejaarlijkse Vredesdagen kan worden opgenomen.

In 2014 neemt Amalia ongetwijfeld met een goed gevuld programma aan de honderdste herdenking van de oorlog deel. MN 7 wordt onze tweede pijler, naast de reconstructie van de dodendraad in Zondereigen. Ook in 2015 herdenken we de Eerste Wereldoorlog.

Gidsbeurt ter hoogte van het voormalige goniometrische station

Het is dan exact 100 jaar geleden dat zowel de dodendraad als het zendstation werden opgericht.

Brasseur

Eén van de aanwezigen was Bruno Brasseur, auteur van het boek "Hallo, hallo, hier radio Laken. De pioniersjaren van de radiotelegrafie en -telefonie in België en haar ex-

kolonie. De zaterdagconcerten van radio Laken in 1914", onlangs in eigen beheer in Nijlen uitgegeven. Het boek geeft aan de hand van talrijke afbeeldingen een duidelijke en evenwichtige synthese van de geschiedenis van de radiotelegrafie tot 1914. Ondanks het gespecialiseerde niveau is deze publicatie ook voor een leek vrij goed begrijpbaar. Diverse gegevens over

MN 7 en Paul Goldschmidt (pp. 166-174) vullen het verhaal van Jacques Boone aan. Verder zijn er interessante biografische gegevens over Albert Wibier (pp. 109-111), Raymond Brailard (pp. 145-148) en Ferrié (op diverse plaatsen). Tot slot is er een uitgebreide literatuurlijst.

V.l.n.r.: onze voorzitter Ad Jacobs, Valentine Boone-Ver Eecke, de auteur Jacques Boone en Amalia's beschermheren, de burgemeesters Jan Hendriks en Jan Van Leuven

Het buitengebied van Baarle-Nassau mag niet op slot

HARRY BENSCHOP

De gemeente Baarle-Nassau is bezig te wegenlegger te vernieuwen. Directe aanleiding is de bijna afgeronde landinrichting. In de wegenlegger is te vinden welke (zand)wegen en paden openbaar toegankelijk zijn. Zandwegen vertellen een stukje geschiedenis, hoe het land werd gebruikt, hoe mensen zich verplaatsen van buurtschap naar kerk en school of van het ene dorp naar het andere. Voor Amalia reden om nauwgezet na te gaan welke zandwegen al dan niet op de nieuwe wegenlegger voorkomen. Samen met natuurvereniging Mark en Leij, de ABC-milieugroep en de vereniging TeVoet, is een uitgebreide reactie aan de gemeente gestuurd. Met het verzoek een aantal zandwegen en paden alsnog in de wegenlegger op te nemen.

Het buitengebied van Baarle-Nassau kent veel zandwegen. Of

moeten we zeggen, kende? Door de jaren heen zijn al zandwegen verdwenen, door de landinrichting is dat proces versterkt. De nieuwe wegenlegger formaliseert het allemaal. Een eerste blik op de kaart laat zien dat het veel lastiger is ge-

worden om een ommetje te maken over de overblijvende zandpaden. Of ze te kunnen blijven gebruiken voor een langere wandeling, bijvoorbeeld over het enkele jaren geleden gerealiseerde wandelnetwerk. Juist door het van de kaart

Het buitengebied Baarle mag niet op slot

vegen van – soms korte – verbindingspaden boeten de overblijvend zandwegen aan waarde in voor de wandelaar. Ook ruiters en mountainbikers kunnen minder kanten uit. Daardoor dreigt het buitengebied op slot te gaan. Want wandelen of paardrijden langs de – drukke en daardoor onveilige – verharde verbindingswegen is eigenlijk geen optie.

Toch is er goed nieuws over de ontwerp-wegenlegger te melden. In een reactie op het bestemmingsplan buitengebied heeft de Heermkundekring enkele jaren terug gepleit voor planologische bescherming van een aantal zandwegen. "We waren dan ook blij verrast dat

de meeste van onze voorstellen nu in het ontwerp zijn opgenomen," zegt bestuurslid Antoon van Tuijl. "Daarmee blijven ze behouden als zandweg én openbaar toegankelijk." Het gaat onder meer om bepaalde delen van de Vossendijk en een pad van camping Heimolen naar buurtschap Tommel. "Dat pad is echt van belang voor het maken van een ommetje vanuit het dorp," aldus Van Tuijl.

Ook in het zuidelijk deel van de Tommelse Heide zijn enkele paden die niet meer door agrariërs gebruikt hoeven te worden, op het laatste moment toch nog in de wegenlegger opgenomen. Antoon van Tuijl: "Gelukkig maar, zo blijven er aantrekkelijke wandelwegen

richting Zondereigen, het monumentje van de dodendraad en het laarzenpad van Staatsbosbeheer." Wat niet betekent dat er geen wensen meer zijn.

Verbindingswegen

In hun gezamenlijke reactie op de ontwerp-wegenlegger hebben alle groeperingen gepleit voor het behoud van zoveel mogelijk zandwegen in het buitengebied. Het verhaal erachter is simpel. Zandwegen vertellen het verhaal van de occupatie, hoe onze voorouders met het landschap zijn omgegaan. Daarmee kan aan veel zandwegen een cultuurhistorische functie worden toegekend.

Het gaat om oude verbindingswegen, niet alleen vanuit Baarle naar omringende dorpen maar ook om wegen van bijvoorbeeld Alphen naar Weelde en tussen Merksplas en Ulicoten. Vroeger liepen veel banen bovendien anders dan waarover je nu rijdt. Iedereen kent wel de Oude Bredase Baan en Oude Turnhoutse Baan (achter Schaluinen langs). Wie vroeger van Loveren naar Meerle wilde, had de keuze uit de weg over Hondseind, Maajkant en Oosteneind en een weg even ten zuiden van Ulicoten – zo staat het op de kaart van 1838 – langs de Bolkes. De Meerleseweg bestond nog niet. Leg eens de kaarten van 1838 en die van anderhalve eeuw later naast elkaar. Je zult versteld staan hoe die oude verbindingswegen in die periode bewaard zijn gebleven. Verbindingen die nu voor het verkeer geen enkele functie meer hebben, al stuurt de TomTom je er soms tot je verrassing – het is klaarblijkelijk toch de kortste weg – nog over heen. Gezien de staat van de weg is dat geen optie, tenzij

Op de oude baan naar Hoogstraten

Het noordelijk deel van de Visweg

met een 4WD. Juist deze oude verbindingswegen wil Amalia graag in zijn geheel behouden.

Evenzeer van cultuurhistorisch belang zijn doodlopende weggetjes, bijvoorbeeld om de gronden in de beemden van Het Merkske te ontsluiten. Eéntje leidt naar het Voster Schoor, een plek waar je al vóór 1900 de beek kon oversteken.

De Haldijk en Vossendijk vertellen dan weer het verhaal hoe het gebied ten westen van Baarle is

ontgonnen. Ten oosten van Baarle liggen lange (zand)wegen die ongetwijfeld zijn gebruikt om met de schapen naar de hei te trekken. In alle gevallen reden om te ijveren voor behoud door opname in de wegenlegger.

Tenslotte ziet Amalia graag dat paden waarover men vroeger van het ene buurtschap naar het andere liep of naar school moest, behouden blijven. Een voorbeeld is het (bijna onderkomen) pad tussen

Eikelenbosch en Hoogeind, dat gelukkig op de ontwerp-wegenlegger prijkt. Ook de zandpaden waarover men rond 1900 van Oude en Nieuwe Strumpt naar de kerk in Ulicoten ging, zijn het behouden waard; op de kaart die verkend is in 1894, is de tweede expliciet als 'kerkpad' benoemd.

Nieuwe functies

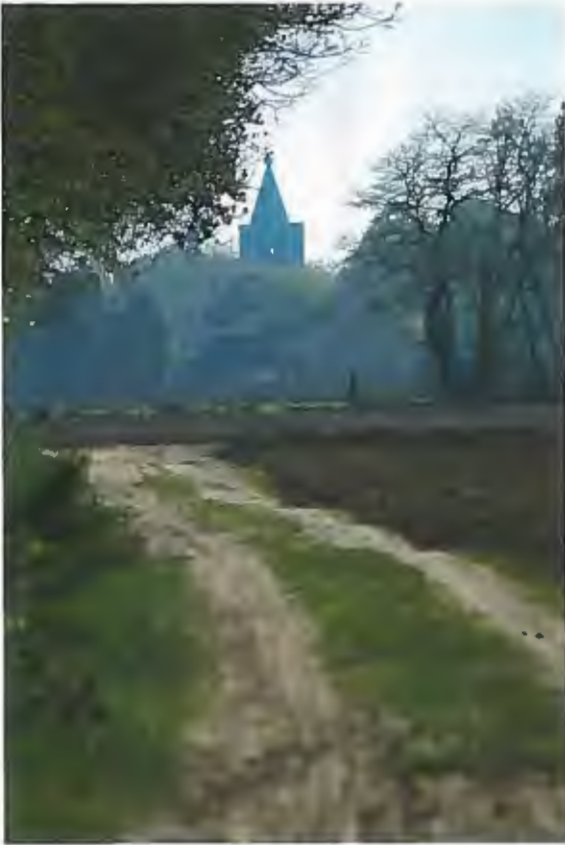
Het zandwegenstelsel in het uitgestrekte buitengebied van Baarle-Nassau is tot enkele jaren terug redelijk goed bewaard gebleven, in tegenstelling tot in veel andere gemeenten. "Daarmee heeft de gemeente een grote troef in handen, waar we best trots op mogen zijn. Het dient in toenemende mate een economisch en ecologisch belang," stelt Frans Vermeer. Hij was tot voor kort coördinator van Amalia's werkgroep zandwegen en paden. Met economisch belang doelt hij op de recreatieve functie die ze

Voster Schoor

Begroeiing

Zonder bescherming wordt niet alleen de zandweg bij het land geploegd, maar verdwijnt ook de begroeiing. Dat dit geen loze bewering is, is bijvoorbeeld langs de Vossendijk te zien. Gevreesd mag worden dat het daar niet bij blijft. Waarmee de ecologische functie die een aantal zandwegen kent, verdwijnt. "Van een gemeente die Countdown 2000 heeft ondertekend, mag worden verwacht dat dit een belangrijk punt van aandacht is bij het vormgeven van beleid rond zandwegen," aldus Vermeer. De begroeiing langs zandwegen, soms in de vorm van 'laanbeplanting', geeft een extra tekening aan het landschap. Ook hier geldt: als de zandweg verdwijnt, verdwijnt de begroeiing en daarmee het 'landschap', vaak heel kenmerkende landschappen. Amalia is dan ook verheugd dat de gemeente een aantal zandwegen, die in

steeds meer voor wandelaars, fietsers en ruiters krijgen. Zandpaden – met name wanneer ze toegankelijk zijn en goed worden onderhouden – vormen dan ook een mooie bouwsteen voor de beleidsnota recreatie waarmee de gemeente momenteel bezig is. Door de erlangs gelegen begroeiing zijn zandwegen ook van belang als ecologische verbindingzones. Die begroeiing tekent ook het landschap, maakt het aantrekkelijker. Ook voor deze nieuwe functies is het van belang dat de zandwegen in stand blijven. Daarbij helpt een afdoende juridische bescherming, bijvoorbeeld door opname in de wegenlegger.

het bestemmingsplan buitengebied vanwege hun ecologische of landschappelijke functie een planologische bescherming hebben gekregen, op de ontwerp-wegenlegger heeft opgenomen. Zelfs wegen die recent zijn omgeploegd of al jaren niet meer als zodanig zijn gebruikt. Voorbeelden: het pad achter camping De Steppe en een pad bij Groot-Bedaf.

Achter het Hooghuis

Maar meer zandpaden verdienen vanwege hun ecologische en/of landschappelijke functie bescherming. Als die paden ook voor de recreant van belang zijn, is opname in de wegenlegger zeker op zijn plaats. Een heel fraai voorbeeld van een kenmerkend landschap door de aanwezigheid van (nu niet in de wegenlegger opgenomen) zandwegen: het gebied achter het Hooghuis, nu kantoor

van de Gaarshof, rond Martina's Hoeve. Op oudere stafkaarten zie je namen als Avenue Henriëtte, Avenue Oscar en Avenue Frédéric, toen en nu ondanks de deftige naamgeving gewoon zandwegen, maar met een laanbeplanting. Ze waren vernoemd naar de vrouw en kinderen van eigenaar Emil Mayer. Mayer bezat aan weerszijden van de Bredaseweg gronden. Ook aan de oostzijde van de weg heeft hij 'dreven' aangelegd. De problemen rond het in stand houden van het karakteristieke beeld aan die kant van de weg, waar de openbare functie van de dreven in de verkaveling Alphen-Chaam al enige tijd geleden is vervallen, onderstreept de noodzaak de zandwegen achter het Hooghuis 'op de kaart' te zetten. De Rijksoverheid heeft in de Agenda Landschap het belang van een aantrekkelijk landschap uiteengezet. Vaak moeten veel kosten worden gemaakt om een aantrek-

Ooit heeft hier een pad gelopen

kelijk landschap te maken of een oud landschap te reconstrueren. Er zou dan ook geen discussie hoeven te zijn over de vraag of je – zonder kosten! – door het opnemen van zandwegen in de wegenlegger een

Achter het Hooghuis

Pad met zicht op het beekdal van de Schouwloop

Wandelnetwerk

aantrekkelijk en karakteristiek landschap kunt beschermen.

Sluitend netwerk van paden

Wandelnetwerken, kerststalwandelingen, mountainbiketochten laten zien hoe belangrijk de zandwegen vanuit recreatieve optiek zijn. Zonder een 'sluitend netwerk' van zandwegen kunnen recreanten en eigen bewoners er niet meer op een aantrekkelijke manier van genieten. Bij de beoordeling van de vraag of een zandweg al dan niet vermelding in de wegenlegger verdient, is steeds ook het aspect 'sluitend netwerk' meegewogen. Daarbij is overigens niet alleen gekeken naar het regionale wandelnetwerk. Wandelaars, fietsers, mountainbikers en ruiters willen,

zo leert de ervaring, op veel verschillende manieren het buitengebied doorkruisen, al is het maar om de hond uit te laten.

Ook heeft Amalia een pleidooi gehouden voor het opnemen van een aantal doodlopende paden in de wegenlegger. Zowel vanwege hun cultuurhistorische waarde als vanuit recreatieve optiek. Dat laatste lijkt op het eerste gezicht misschien vreemd. De gedachte erachter is dat deze paden een mooie aanzet kunnen geven voor een doorgaande route. Bijvoorbeeld over een laarzenpad door een natuurgebied. Of een pad door een weiland, een zg. boerenlandpad. Soms is er ook de mogelijkheid verder te lopen langs een beek of waterloop. Wel zo fijn als dan 'het

eerste stuk' al openbaar toegankelijk is. Ook voor enkele zandwegen in natuurgebieden is opname in de wegenlegger bepleit. Dit is met name het geval als het om (delen van) oude verbindingswegen gaat. Veelal wordt het gebruik van paden in natuurgebieden door de beheerder wel toegestaan, maar

paden kunnen oude landschappen als de beemden en de beekdalen zichtbaar en beleefbaar worden gemaakt.

Een logische volgende stap is een totaalbeeld van gewenste paden voor de hele gemeente te maken. Welke wensen leven er vanuit de

haar facetten beleefbaar is voor wie daarvan wil genieten. Maar eerst even wachten wat B&W doet met de reactie van Amalia op de wegenlegger. Met de overtuiging dat met de wegenlegger een goede basis wordt gelegd voor de toegankelijkheid van het Baarlese buitengebied. Dat verdient het.

Een echt laarzenpad

juridisch is dat niet vastgelegd of onduidelijk. Juist om duidelijkheid over deze zandwegen te verkrijgen, is de wegenlegger een geschikt instrument.

De wegenlegger is slechts één mogelijkheid om zandwegen te behouden én toegankelijk te laten blijven. Wel een goede, met een juridische basis. Daarbij maakt het niet uit of de weg in overheidshanden is, of van een particulier. Op particulier terrein zijn er legio andere mogelijkheden om afspraken vast te leggen over het gebruik van (zand)paden. Denk maar aan laarzenpaden, paden over boerenland of schouwpaden. Juist via dit soort

verschillende functies: cultuurhistorie, ecologie, landschap en recreatief gebruik. En daarover afspraken te maken met de beheerders van natuurterreinen, het waterschap, agrariërs en particulieren. Zaken die kunnen worden vastgelegd in natuurinrichtingsplannen, bij beekherstelprojecten of in private overeenkomsten. Het groen-blauw stimuleringskader biedt daarbij kansen voor financiering.

Amalia wil daar via haar werkgroep zandwegen en paden een actieve bijdrage aan leveren. Met als uiteindelijk doel een buitengebied dat niet op slot is gegaan, een vitaal platteland, een landschap dat in al

Binnen Amalia is de werkgroep zandwegen en paden actief. Deze inventariseert en beschrijft de zandwegen en bekijkt hoe het behoud het best kan worden verzekerd. Ook wordt gewerkt aan uitbreiding van (wandelpaden). Maandelijks, in beginsel de tweede zaterdag(middag) van de maand, wordt een veldbezoek georganiseerd om een deel van Baarle-Nassau of Hertog in kaart te brengen. Leden van Amalia die willen meewerken, kunnen contact opnemen met Harry Benschop, tel. 013-5902960.

*Harry Benschop
Werkgroep zandwegen en paden*

De wereld van het paard

ELS VERBIEST

Sinds enkele maanden is onze oudste kleindochter een echte paardenvriend geworden! Zij is dol op paarden en wil er alles over weten. Maar ze wil ook goed kunnen paardrijden (zij heet dan een Amazone, jongens noemt men ruiters) en ze wil leren hoe je ze moet verzorgen. Er is geen boek over paarden dat ze niet wil lezen

en als we met haar naar de manege gaan, spreekt ze al aardig wat paardentaal. Het begint me dus ook danig te boeien en momenteel ontleent ze mij haar lectuur. 'For girls only'! Mijn paardenboek: alles wat je erover moet weten. 'e.a.'

De wereld van het paard lijkt zo veelomvattend, dat zelfs het schrijven van een paardenency-

clopedie geen eenvoudige zaak moet zijn. Er zijn meer dan 200 paarden- en ponyrassen, daaraan kan je al een gans boek wijden. In de hele wereld zijn er 61 miljoen paarden, waarvan 10 miljoen in Europa. In Vlaanderen en Nederland zijn er honderdduizenden ruiters, van wie driekwart meisjes en vrouwen (amazones!). Omdat we in ons leven maar een beperkt aantal paarden tegenkomen, ga ik de informatie selecteren.

Het paard en zijn eigenschappen

Het paard zoals wij dat nu kennen, is het resultaat van een lange evolutie. Het oudste paard leefde 60 miljoen jaar geleden en had een schofthoogte van 25 tot 45 cm. Aan zijn voorpoten had het dier vier en achteraan drie ontwikkelde tenen. In de loop der eeuwen veranderde dit paardje ten gevolge van klimaatveranderingen. De voorvader van het paard was een alleseter die in tropische wouden een beschut leven leidde. Door de klimaatveranderingen verdwenen deze wouden en kwamen er grasvlakten. Het paard paste zich aan en werd een steppedier... een vluchtdier dat hoge snelheden kon bereiken. Hierbij gebruikte het enkel de middelste tenen. De middenvoetsbeenderen vergroei- den tot de gedrongen, stevige paardenhoef die wij nu kennen. Bovendien werd het paard groter, de schedelinhoud nam toe en door

Fien in actie

andere eetgewoonten veranderde het gebit.

Ook de mens speelde een rol bij de evolutie. Door selectie en doelgerichte fokkerij heeft hij de eigenschappen versterkt die voor hem nuttig waren. Zo ontstonden verschillende typen paarden: trekpaarden, rijpaarden en lastpaarden. Na de Tweede Wereldoorlog raakte de landbouw steeds verder gemechaniseerd, waardoor het paard als trek- en werkdier in belang afnam. De mens kreeg meer vrije tijd en het paard vond een nieuwe taak: de sport en recreatie. Zo zien we in de fokkerij een verschuiving van zware tuigpaarden naar lichte rijpaarden.

Begrippen bij de beschrijving van de rassen

Bodemvast ras

Een ras dat zich op een bepaalde plaats kan handhaven zonder te degenereren is bijvoorbeeld de Shetlandpony.

Trekvast ras

Het zijn werk- en tuigpaarden die de bouw, de spieren en het uithoudingsvermogen hebben die geschikt zijn voor het trekken van zware lasten, bijvoorbeeld het Belgische trekpaard of Brabander Arabieren

De Arabische volbloed is de enige 'echte' volbloed, omdat dit ras al eeuwenlang zuiver gehouden is. De Engelse volbloed stamt hiervan af. Arabieren kunnen in gans de wereld gefokt worden. De mooiste exemplaren brengen enkele miljoenen euro's op.

Koudbloedpaard

Het stamt af van het zwaarbouwd paard uit Midden-Europese wouden. Het zijn meestal zware werkpaarden voor trekarbeid.

Warmbloedpaard

De term geeft aan dat dit paard Arabisch bloed in zijn stamboom heeft. Afhankelijk van het percentage volbloed, heeft dit veel of weinig adel.

Pony

Alle paarden met een stokmaat van minder dan 1,48 m behoren tot de pony's. Ze hebben een diepere romp en bewegen zich ook anders omdat hun poten in verhouding korter zijn.

Rijpaardtype

Paarden die door hun bouw en bewegingen geschikt zijn om te berijden zijn rijtypes. Zij hebben naast de stap en draf ook een goedontwikkelde galop.

Tuigpaardtype

Kenmerkend voor dit type zijn de rechtop gestelde hals, de minder ontwikkelde schoft en een krachtige draf. Zij trekken een rijtuig, bijvoorbeeld een koets

Springpaardtype

Een rijpaardtype met een korte

en sterke rug en sterke poten en spronggewrichten.

Stoeterij

Een plaats waar hengsten en of merries bijeen zijn gebracht om door een goede teeltkeuze tot instandhouding of verbetering van een ras te komen.

Stamvader

Hij zorgde voor de vererving van bepaalde eigenschappen die voor een ras belangrijk zijn.

Stamboek

Een dossier waarin de stammen van een ras en de daaruit voortgekomen paarden worden geregistreerd.

Monsteren

Het aan de hand voorbrengen van een paard om dit langs alle kanten te laten bekijken, bijvoorbeeld bij stamboekkeuring of verkoop

Welkom op de manege

De manege is de plek waar je moet zijn als je een paardengek bent. De

Fien in de manege op zoek naar haar paard Bono

instructeur geeft je er les en leert je met paarden omgaan. Hij maakt je wegwijs en weet het antwoord op al je vragen. Vaak geeft hij niet alleen les maar houdt hij zich ook bezig met het africhten en verzorgen van de paarden. De paarden hebben er elk een box of stand. De binnenbak wordt gebruikt voor het geven van lessen voor beginners en het rijden bij regenweer. De buitenbak is een stuk grond buiten, met een laag zand erop en een hek erom heen. Hier rijdt men bij mooi weer. In de zadelkamer hangen de zadels en hoofdstellen van de paarden, hier houdt men orde op zaken!

Let op je woorden

'Hij heeft grote poten...Hij houdt zijn bek open...' Heb je het over een paard? Zijn lichaamsdelen hebben een naam die elke goede ruiter moet kennen. Net als mensen hebben zij benen en een mond en geen snuit, maar een neus. Het heeft 40 gele tanden die nooit ophouden met groeien en aan de slijtage van de snijtanden of voortanden kan je zien hoe oud het dier is. Het paard heeft sterk ontwikkelde zintuigen. Het ziet alles tegelijk: terwijl het graast ziet het ook de horizon, het is altijd op zijn hoede, als er iets beweegt merkt hij het op. In het halfdonker ziet het ook veel beter dan wij. Zijn oren kunnen apart draaien en naar twee geluiden tegelijk luisteren. Het hoort ook hoge en heel lage tonen die voor ons onhoorbaar zijn. Het ruikt heel andere dingen dan wij. Aan de geur van ons zweet ruikt het of we bang zijn. Van heel ver ruikt het de vijand, voedsel of zelfs water. Het paard herkent zijn berijder ook aan zijn geur, je kunt hem dus dag zeggen door zachtjes

in zijn neusgaten te blazen. Het paard kan dank zij zijn lippen en de lange tasharen aan zijn neus alles 'voelen'. Deze worden dus nooit afgeknipt!

Ik ben volkomen uniek

Het uiterlijk van een paard noemen we met een duur woord het exterieur: de lichaamsbouw, de hoogte, de haarkleur en de aftekening (de vlek op het voorhoofd heet kol. Een vlek op de neus een 'sneb' en de witte vlekken onder aan de benen heten sokken). De kleuren maken het paard. Ze zijn ingedeeld in 4 groepen: helemaal zwart, zwart met een andere kleur, geen zwart en overige die niet bij de andere horen. Vaal, valk, vos, Palimo, koffievos zijn typische paardenkleuren.

In galop de wereld rond

Cowboys in de Verenigde Staten, Gaucho's in Argentinië, Gardians in de Franse Camargue, Stockmen in Australië, Ittë's in Japan, Campino's in Portugal, Vaquero's in Spanje en Kozakken uit Rusland... overal in de wereld zijn er mensen die oude rijstijlen en tradities aan-

houden. Mongolie heeft het grootste aantal paarden per inwoner ter wereld. Er zijn 4 miljoen paarden en 1,5 miljoen mensen.

Fluisteraar in de dop

Vroeger werden paarden vaak met geweld afgericht, nu zijn er nieuwe meesters, de paardenfluisteraars. Ze baseren zich op de werkwijze van de Indianen. Je moet je 'in het paard verplaatsen' om zijn reactie te begrijpen en hem duidelijk maken dat een mens geen roofdier is, maar iemand met wie je prettig samen kan werken. Iemand die leert paard rijden moet ook tijd nemen voor communicatie met het paard door het te verwennen, er mee praten, het te belonen...het moet zijn vriend worden!

Lekker in zijn vel

Een paard ziet er wel sterk uit, maar hij heeft ook zwakke punten. Vooral zijn darmen zijn kwetsbaar. Een goede gezondheid begint daarom ook bij een goede voeding. *Op het menu*
In de wei groeit een mengsel van grassen, klaver en bloemert. Zo eet een paard op een natuurlijke

Fien in actie met Bono

manier gevarieerd. In stukken gesneden appels, hard brood en suikerklontjes zijn lekkers als beloning.

In de winter wordt gras vervangen door ruwvoer, bijvoorbeeld hooi. Het paard eet hier veel van, om zijn maag te vullen. Er worden ook granen en brokken krachtvoer gegeven, aangepast aan ras leeftijd of de arbeid die het verricht. Paarden hebben een kleine maag. Ze grazen 16 uur per dag. Daarbij slikken ze steeds kleine stukken in, die meteen verteerd worden. Zij drinken 10 tot 50 liter water per dag.

De ruitersproeven

Bij skiën krijg je een ster, bij judo een band en bij paardrijden kun je diplomarijden. Dat zijn examens van de Federatie van Nederlandse Ruitersportcentra (FNRS), in Vlaanderen worden ze uitgereikt door de Vlaamse Liga Paardensport (VLP).

Een bijzondere tak de paardensport?

Het is iedereen duidelijk dat paardrijden een veelzijdige sport is. De één zal zich aangetrokken voelen tot de wat ruigere vormen, de ander beleeft veel plezier aan lange buitenritten in de vrije natuur. Of u nu actief deelneemt of u beperkt tot het genot om enkel te kijken naar paardenwedstrijden...u bent bezig met paardensport!

Paardrijden voor mensen met een beperking!

Sporten voor mensen met een beperking is nog altijd niet evident. Toch is dit een sport die een groeiende belangstelling kent, ook binnen de instellingen voor deze

Zicht op wedstrijdterrein in Changai

mensen, als bij de maneges. Mijn broer Jan raakte door de keuze van zijn zoon Broos (voor natuurbeleving en paardrijden) bij deze organisatie betrokken. Ik laat hen zelf aan het woord.

De Landelijke Rijverenigingen (LRV) willen de mogelijkheden voor gehandicapten op het vlak van paardensport vergroten. Deze sportbeoefening is een kans om elkaar te ontmoeten, de sfeer op te snuiven, deel te nemen aan trainingen en wedstrijden, om deze mensen te integreren én hen een verhaal te geven. Iedereen presteert op eigen niveau en naar eigen mogelijkheden. LRV wil aan alle personen met een handicap (zonder lid te zijn) de kans geven om aan dressuurwedstrijden deel te nemen en dit zowel binnen als buiten hun werking met valide ruiters. De wedstrijden worden georganiseerd op hun eigen maat in een aparte ring, met aparte aangepaste proeven, voorzien van aangepaste borden (letters worden soms vervangen door afbeeldingen). Elke Vlaamse provincie heeft een werkgroep die bezig is met het organiseren van zulke wedstrijden,

studiedagen en bijscholingen. Daarnaast stimuleren zij manegehouders om initiatieven te nemen en instellingen tot deelname van de mensen aan de wedstrijden. Het Dienstverleningscentrum 't Zwart Goor in Merksplas is bezig met dit programma voor hun mensen. Club's voor mensen met bijzondere aandacht zijn o.a. Ponyhoeve in Turnhout, Vrolijke ruitertjes in Hoogstraten en 't Perdje in Geel-Zammel. Er zijn in de provincie Antwerpen 20 manege's die openstaan voor ruiters met een handicap!

En verder?

Mensen met een mentale, motorische en visuele handicap kunnen om de 4 jaar deelnemen aan de Paralympische spelen Belgium. In 2007 waren ze met een delegatie in China en kwamen ze met verschillende medailles naar huis! Tia Hellebaut en Dirk de Meersman waren meter en peter. In 2011 gaan ze met 8 kandidaten paardensport naar Griekenland! Mentaal, motorisch en visueel gehandicapten kunnen zich om

Medaillewinnaars samen met Thia Hellebaut (Olympisch kampioen hoogspringen) en Dirk De Meersman (internationaal ruiter) en begeleider Jan

Broos op het wedstrijdterrein

het jaar meten tijdens de Special Olympics Belgium. Personen met een beperking kunnen ook gewoon aansluiten bij een valide werking of bij aangepaste proeven bij de Vlaamse Liga Paardensport. De inrichters stellen rustige, betrouwbare paarden of pony's ter beschikking.

Wat doet men?

Enkele vrijwilligers, voor wie paardrijden centraal staat in hun leven, trainen wekelijks de ruiters en amazones. Ze leren hen niet

alleen dressuur maar ook hoe ze de paarden moeten opzadelen en verzorgen. Ze doen jaarlijks aan 15 wedstrijden mee, die worden gereden op verschillende niveaus. Hierbij vindt ook nog gymkana plaats, dit zijn behendigheidsoefeningen op een speelse manier.

Hun visie!

Paardrijden is een moment van genieten en ontspannen. Hoe meer je ontspant, geniet en lacht, hoe meer plezier je zult beleven aan deze sport. De resultaten zullen

dan volgen. Je merkt duidelijk dat paarden bij deze mensen zéér belangrijk zijn, zowel op psychisch vlak als fysiek. Sommigen van hen bloeien pas open als ze op hun paard zitten. Ze stralen en zien er gelukkig uit. Dus paardrijden is GENIETEN! Bedankt Jan en Broos!

Laag verbruik

Binnen Europa zijn er verschillen in het consumptiepatroon van paardenvlees. Fransen en Italianen zijn de grootste paardenvleeseters en België staat derde op de Europese ranglijst. Dit komt o.a. door de Italiaanse migranten rond steden als Bergen en Charleroi. Toch wordt er in ons land jaarlijks nog geen kilo per persoon verbruikt, daar waar het volgens een studie van de Leuvense universiteit tot voor tien jaar nog ongeveer 2 kg was en in de zestiger jaren zelfs 3 kg. Paardenvlees is natuurlijk, gezond en diervriendelijk. In 2005 vertegenwoordigde het paard nog maar 1% van het vers vlees gekocht door Belgische gezinnen. Veel minder dan vroeger, omdat we paarden tegenwoordig 'edele' dieren vinden. Toch eten we veel méér paard dan we zelf denken, zo bewijst recent Nederlands onderzoek dat vaststelde dat één op de drie snacks in de frituur paardenvlees bevatte. In veel frikadellen, kroketten en hamburgers is paardenvlees verwerkt!

Het is een taboevoedsel in Engelsprekende landen, onder Romeinen en in Brazilië en India. Er is het element van sentimentaliteit, de paarden genieten al een lange tijd een hechte relatie met veel mensen, op een vergelijkbaar niveau van huisdieren en vrienden. Bij geen enkele paardenliefhebber

in Vlaanderen en Nederland komt er paardenvlees op tafel. Er wordt niet eens aan gedacht! Toch zal men ooit afscheid moeten nemen. Het kan gebeuren dat een paard gehouden wordt tot en met zijn oude dag. Ook het beste paard wordt een knol! In overleg met de dierenarts gaat men besluiten wat op een gegeven moment het beste is. Meestal worden de dieren verkocht, dit bespaart de eigenaar veel verdriet en zorgen. Ik vond een kookboek waar men aangeeft dat receptuur voor rundvlees ook gebruikt kan worden voor paardenvlees.

Troeven

Mager en gezond

Paardenvlees is een van de gezondste vleessoorten voor de menselijke consumptie. Het is zeer mager en bevat veel ijzer. Niet voor niets raden veel specialisten uit de medische sector het eten van paardenvlees aan. Daar het paard niet gekweekt wordt omwille van het vlees en omdat deze viervoeter bovendien bijzonder slecht reageert op de meeste groeihormonen, is de kans zeer klein dat het paardenvlees chemische of hormonale producten bevat. Het paard leeft gezond, beweegt veel, eet goede voeding, heeft geen stress en dit alles komt ten gunste van de kwaliteit van het vlees. Daarnaast kennen paarden ook geen ziektes zoals BSE, varkenspest en vogelpest.

Zoetere smaak

Voor een leek is paardenvlees moeilijk te onderscheiden van rundvlees. Paardenvlees is roder dan rundvlees maar veulenvlees niet. Het kan op dezelfde manier als rundvlees bereid worden, maar omdat paardenvlees heel erg

mager is, moet het meestal langer en op een lagere temperatuur verwarmd worden. Doordat het spierweefsel een hoger glycogeen-gehalte heeft, is de smaak zoeter dan rundvlees.

Receptuur

Ingrediënten voor 4 personen:

- 1 geitenkaasje
- 6 sneetjes gerookt paardenvlees
- 4 stronken grondwitloof
- 2 eetl mosterd
- 50 g saucisson de boulogne (gemaakt van paardenvlees!)
- 1 dl koolzaadolie
- 1 flesje streekbier
- 150 g harde schapenkaas sap van een halve citroen
- 2 à 3 g agar agar (uit de natuurwinkel)

Bereiding:

- 1 Versnijdt het witloof en was het in ijswater, zodat het witloof mooi krokant wordt.

- 2 Voeg bij het witloof een paar stukjes geitenkaas en breng op smaak met peper en zout, koolzaadolie, citroensap en enkele stukjes fijngesneden schapenkaas.
- 3 Maak een dressing met graantjesmosterd, koolzaadolie, de rest van de geitenkaas en in blokjes gesneden Saucisson de Boulogne.
- 4 Breng het bier aan de kook en bind het met agar agar (1 g per dl) en giet het mengsel in een fijn laagje uit op een plaat.
- 5 Snijd de rest van de schapenkaas in dunne plakjes en bak de plakjes gedurende 5 minuten in een oven op 160°C.
- 6 Rol de witloofsalade in het paardenvlees op tot rolletjes en versnijdt de rolletjes in schijven van 4 cm.
- 7 Schik de schijven op de borden en werk af met de in tagliatelle versneden biergelei, de dressing en het koekje van schapenkaas. Dit recept komt uit *Ambiance*.

Smakelijk!

Rolletjes van gerookt paardenvlees met witloof, geitenkaas en graantjesmosterd

Bijna 200 jaar hanenpoten gedigitaliseerd

REGIONAAL ARCHIEF
TILBURG

Het is zo vanzelfsprekend: wordt er een baby geboren, dan ga je die 'aangeven' in het gemeentehuis. Zo worden alle pasgeborenen geregistreerd. Vroeger was dat helemaal niet zo vanzelfsprekend. Kerken registreerden doop, huwelijk en begrafenis, maar hoorde je niet bij een kerk, dan werd je niet geregistreerd!

De Burgerlijke Stand ontstaat in 1811 (in sommige plaatsen al iets eerder). Vanaf dan is het wettelijk verplicht om een pasgeborene aan te geven. Ook sterfgevallen en huwelijken worden opgetekend. Jarelang schrijven ijverige ambtenaren van alle gemeenten van Nederland boeken vol met gegevens over mensen. Die boeken komen in archieven terecht. Zo ook bij Regionaal Archief Tilburg: overlijdensregisters na 50 jaar, huwelijksregisters na 75 jaar en geboorteregisters na 100 jaar. Hoe zoek je daarin naar je voorvaderen?

Meters boekenplank gedigitaliseerd

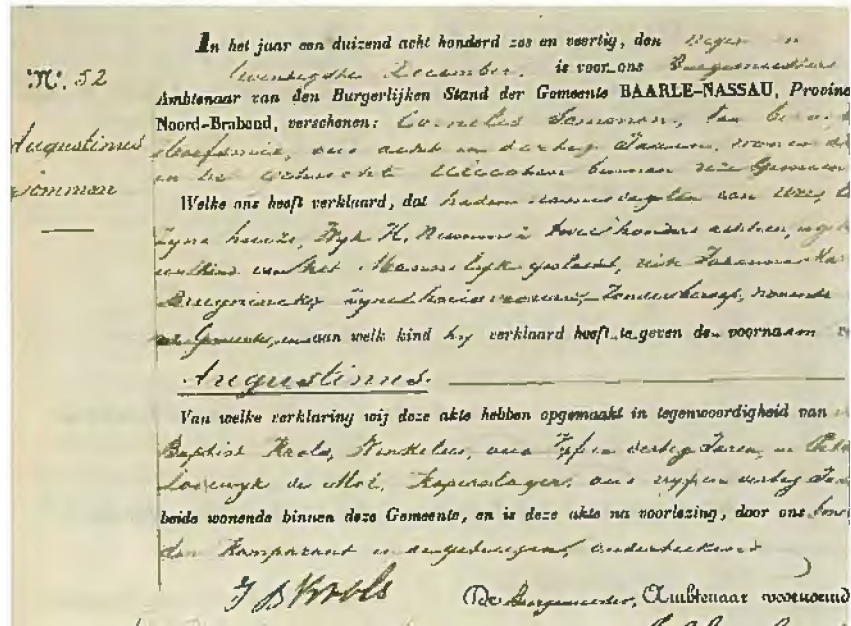
Digitalisering maakt dit zoeken een stuk makkelijker. Regionaal Archief Tilburg is jaren geleden al begonnen met een mammoetklus om vele meters boeken en registers te digitaliseren, ruim 600.000 akten in totaal, en ervoor te zorgen dat de gescande gegevens ook afzoekbaar zijn. Ruim dertig vrijwilligers hebben circa 5 jaar lang gewerkt aan de burgerlijke stand van 21 (voormalige) gemeenten

als Baarle-Nassau, 's Gravenmoer, Dongen, Moergestel, Terheijden en Oisterwijk. Zoek je iemand uit Drimmelen die rond 1837 geboren moet zijn? Eenvoudig te vinden. Hoe heette de vrouw die in 1880 trouwde met uw overgrootvader uit Goirle? Even opzoeken.

Het enthousiasme van Ad van Spaendonk

Dit werk had Regionaal Archief Tilburg nooit kunnen voltooien zonder het geduldige werk van vele

Geboorteakte Augustinus Sommen

vrijwilligers. Een van hen is Ad Van Spaendonk uit Tilburg, die al 20 jaar gegevens invoert en controleert met enorm enthousiasme. Grote kans dat u gegevens raadpleegt die door hem zijn ingevoerd, als u de digitale bestanden van Regionaal Archief Tilburg gebruikt. Van Spaendonk heeft onder andere alle Tilburgse huwelijken tussen 1811 en 1923 ingevoerd. "Wat mij opviel", vertelt Van Spaendonk, "is dat de boerenbevolking rond 1811 vaak pas trouwt tussen de leeftijd van 30 of 40 jaar. Heel laat dus! Ik denk dat de boerenmensen uit die tijd lang bleven werken en thuis bleven wonen. Na hun dertigste hadden ze dan wat geld bij elkaar en konden ze trouwen en een eigen huisje betalen. Te oud voor kinderen? Ach, die hadden ze dan vaak al, want ja, wat er allemaal achter die hooiberg gebeurde.... Later trouwen ze op jongere leeftijd, maar trof ik ook nog een uitschieter van een arbeider van 56 die met een jonge vrouw van 23 trouwt."

Historische hanenpoten

Van Spaendonk vindt het werk interessant. "Het verveelt me nooit en het idee dat iedereen kan beschikken over deze gegevens doet me goed. Van vrijwel elke gemeente in het werkgebied van Regionaal Archief Tilburg heb ik wel eens gegevens ingevoerd." Hij maakt zich steeds weer de handschriften eigen van de gemeenteambtenaren uit die tijd. Pagina's lang komt hetzelfde handschrift voorbij in de boeken. "Maar ja, een ambtenaar gaat ook een keer met pensioen, dan kwam er weer een ander, met weer andere hanenpoten. Dan maakte ik me dat handschrift weer eigen. Na een paar aktes herken

ik de t's, de u's en de n-en. De namen van de ambtenaren zelf kom ik nooit tegen. Die blijven onbekend voor mij."

Ineens kwam ik zoveel sterfgevallen tegen

"Eén zaak houdt me nog wel bezig. Ik voerde gegevens in van Moergestel. Als invoerder weet je wel een beetje wat de gewone hoeveelheid sterfgevallen en geboortes is, maar ineens kwam ik zoveel sterftes tegen van religieuzen uit het klooster daar. Er stierven veel meer zusters dan inwoners van het dorp, jonge zusters. Mij is nog steeds een raadsel waarom."

Een voorbeeld uit de burgerlijke stand van Baarle Nassau

Vanuit de boeken van de burgerlijke stand zijn hele familiegeschiedenissen te reconstrueren. Soms lukt het om zelfs een familiefoto of een portret te vinden in de fotodatabank van Regionaal Archief Tilburg. Is er iets opmerkelijks gebeurd in iemands leven? Dan is op datum mogelijk een bericht uit een krant terug te vinden. Het huis waar een gezin gewoond heeft? Ook daar is vaak een afbeelding van te vinden. Het familiebeeld wordt op deze manier steeds completer.

Laten we eens kijken naar iemand die voorkomt in de burgerlijke stand van Baarle Nassau. Op 17 december 1846 wordt Augustinus Sommen geboren. Hij is zoon van de plaatselijke hoefsmid Cornelis Sommen, die getrouwd was met Johanna Maria Bruijninckx. Tijdens zijn leven was Augustinus bestuurslid van de melkfabriek in

Augustinus Sommen

Ulicoten. In die functie is hij eens gefotografeerd. Netjes aangekleed poseert hij voor de camera. Augustinus werd 76 jaar oud en overleed op 24 september 1933 in Baarle Nassau.

Wie weet wat voor historische ontdekkingen er nog te achterhalen zijn in de burgerlijke stand van de 12 gemeenten uit het werkgebied van Regionaal Archief Tilburg. De gegevens zijn er, toegankelijk via internet.

Ook op zoek naar dorpsgenoten? Neem een kijkje op www.regionaalarchieftilburg.nl en ga naar 'Zoeken in de databases', 'Genealogie' en 'Zoeken op naam'.

Uit onze oude foto's

Het tweede elftal van Dosko. De foto is 1956 gemaakt op het voetbalveld achter den Bonten Os. Bovenste rij v.l.n.r.: Jef van Gool, Jaoneke v.d. Brandt, Frans Poels, Rik Mathijssen, Harrie Krijnen, Jos Timmermans, Frans Meeuwesen en Fons Haneveer. Onderste rij: Ad Vromans, Ad Remelissen, Jan Van Beers, Etiën Couwenberg, Jan Krijnen en Kees Krijnen.

Gouden bruiloft van Sus Koks en zijn vrouw Isabelle in 1969. Buurtbewoners zijn present. V.l.n.r. Harrie van den Burg, Annie Bruurs, Sus Koks en zijn vrouw Isabelle, Wies van den Burg, Geert Bruurs, Willem Kok en Gerard Gulickx.

Activiteitenkalender t/m september

Juni

- 06 Open huis in het heemhuis van 10.30 tot 13.30 uur
- 12 Wegens in 2009 gebleken grote belangstelling, brengen we opnieuw een bezoek aan het Historisch Openlucht Museum en de heemtuin in Eindhoven. De dag wordt weer afgesloten met een bezoek aan Oirschot
- 26 Heemreis naar Gent, o.a. bezoek aan het glasatelier Mestdagh (zie uitnodiging)

Juli

- 04 Open huis in het heemhuis van 10.30 tot 13.30 uur
- 13 Avondwandeling o.l.v. Antoon van Tuijl. Vertrek om 19.00 uur aan het Heemhuis

Augustus

- 01 Open huis in het heemhuis van 10.30 tot 13.30 uur
- 07 Lokale Heemdag
In samenwerking met heemkringen Alphen en Chaam

- Bernardusvoetbedevaart naar Ulicoten
- 29 Bezoek aan de cultuurhistorische optocht in Heeze

September

- 05 Open huis in het heemhuis van 10.30 tot 13.30 uur en presentatie heemkalender 2011
- 11 Fietstocht 'Op zoek naar monumentale panden.' Vertrek 13.30 uur aan het Heemhuis

V.l.n.r.: Jan van Strijp, Agnes Kin, Trudy Wijnen, Ineke van Strijp en Ben Wijnen rusten even uit nadat zij gezorgd hebben voor een heerlijke lunch tijdens een van de lokale heemdagen

Ad Haneveer

- Timmerwerken
  - Rolluiken
  - Zonwering

Wickenweg 15, 2387 Baarle-Hertog

Telefoon 014 699 176 of 0032 14 699 176

KBC

Bank & Verzekering
KBC Baarle-Hertog

Maatwerk

voor
elke cliënt

Mr. J.F.M. Bolscher
Netwerk Notarissen

Generaal Maczeklaan 40
5111 XC Baarle Nassau
T (013) 507 87 45
E notaris@bolscher.knb.nl

www.notarisbolscher.nl

Onbegrensde mogelijkheden

In het grensgebied van Nederland en België ligt Baarle-Nassau. Hier vindt u Koninklijke Drukkerij Em. de Jong: specialist in drukwerk voor de retail. Het familiebedrijf werd opgericht in 1906 en groeide uit tot één van de belangrijkste en meest omvangrijke drukwerkspecialisten van Europa. Van digitaal drukken tot vellenoffset op klein en groot formaat, rotatie-offset: heat-set- en krantenrotatie. Bij Koninklijke Drukkerij Em. de Jong vindt u alles onder één dak. Een succesvolle filosofie, die aansluit op de vraag van alledag. Betrouwbaar, snel en hoge kwaliteit tegen de scherpst mogelijke prijs.

**Koninklijke
Drukkerij Em. de Jong**

Visweg 8
Postbus 8
www.emdejong.nl

5111 HJ Baarle-Nassau
5110 AA Baarle-Nassau
drukkerij@emdejong.nl

☎ 088-6655555
☎ Fax 013-5079100
☎ 014 - 690324